

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Մույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

L. Unquipt / June

2/4 4/4 up long hand

u. 1931

891.99

u-16

ՄԻ ԿՏՈՐ ՀՈՂԻ ՀԱՄԱՐ

Լ. ՍԱՂԱԹԵԼՅԱՆ

89/ 99
U-16

ՊԵՏՏԻՍ

1931

ՅԵՐԵՎԱՆ

25.07.2013

8-11-99

U-16

16 NOV 2011

Լ. ՍԱՀԱԹԵԼՅԱՆ

ՄԻ ԿՏՈՐ ՀՈՂԻ ՀԱՄԱՐ

ՊԻԵՍ 3 ԳՈՐԾՈՂ.—ՅԵՐՐՈՐԴԻ ՅԵՐԿՈՒ ՊԱՏԿԵՐՈՎ

ՅԵՐԿՐՈՐԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

4030
3820

ՊԵՏՂՐԱՏ

1931

ՅԵՐԵՎԱՆ

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՅԱՆ ԱՌԹԻՎ

Հարուստ չե մեր գլուղական բեմը պիեսաներով: Մինչդեռ մեր տնտեսական և կուլտուրական վերելքը թատրոնն աջակցի պահանջ են դարձրել գլուղում, վոր այս դործի անուշադրութեան տալը վոչ, մի արդարացում չի կարող գտնել: Գլուղական թատրոնի կարիքներին բավարարելու համար առաջին հերթին պիտի մատակարարել պիեսա: Պիեսաներ չկան: Պիեսաների կարիքը կա:

Գլուղի թատրոնը, ինչպես և քաղաքի թատրոնը մի նպատակ ունեն պրոլետարիատի դիկտատուրայի շրջանում, այն և, զարկ տալ մեր մասսաների կազմակերպված արշավին սոցիալիզմի կառուցման, սոցիալիստական շինարարութեան ֆրոնտի աշխատանքներին՝ կուսակցութեան կողմից նշված ուղիներով:

Այս գերագույն նպատակին պիտի հետապնդի թե քաղաքի և թե գլուղի թատրոնը: Այս հիմնական դրույթն ևլ պետք և կազմի յերակես պիեսաների հարցում: Առաջին քայլերն, առաջին աշխատանքներն այս ուղղութեամբ մենք արդեն ունենք: Սակայն հենց այս առաջին քայլերը և մասսաների աճող պահանջը դեռ իրար անհարկը են, այն իմաստով, վոր գլուղի թատերադրութեանը հետ և մնում մասսաների պահանջից և վնասում մեր ընդհանուր քաղաքական-կուլտուրական աշխատանքներին:

Մեր գլուղին, մեր գլուղի թատրոններին, խրճիթ-ընթերցարանների թատերական բեմերին պիտի տալ պիեսաներ, վորոնք իրենց բովանդակութեամբ զուգորդվեն այն քաղաքական-տնտեսական-կուլտուրական հարցերին, վոր առաջադրում և մեր կուսակցութեանը և իշխանութեանը դասակարգային կռիւ սրված ներկա պայմաններում սոցիալիզմի շինարարութեան աշխատանքների ֆրոնտում: Ներկա շրջանում գլուղի թատրոնի խնդիրները նույնն են, ինչ վոր առաջադրել և և առաջադրում և կուսակցութեանը գլուղի տնտեսութեան ռեկոնստրուկցիայի ասպարիզում և ինչ վոր նշված և արդեն մեր մեծ աշխատանքների պլանների մեջ: Թատրոնն իր բեմադրութեաններով պիտի դա, պիտի նպաստ-

Հրատ. № 1583

Պրատկալար № 9321 Պատվեր № 1848 Տիրաժ 5000

Պետրոպոլի տպարան Յերևան,

տի մասնաճյուղերի արագ բեկմանը դեպի սոցիալիստական շինարարությունը, ել ավելի խիտ շարքերով ներգրավելով մասնաճյուղերին սոցիալիզմի կառուցման գործում, նա պիտի գտնուի մասնաճյուղերի դաստիարակությանը պրոլետարական խնամքի անհրաժեշտությունը՝ կազմակերպել նրա շարքերը՝ ինչպես մեր բոլոր աշխատանքները, այնպես ել մեր ընթացիկ կամպանիաներն հաջող և արագ կատարելու համար:

Մինչև այժմ մենք սպասում ենք կոլտոգային լավագույն պիեսային, մինչև այժմ չկա մի պիեսա, վոր իր հիմքում շոշափի գյուղատնտեսական մեր աշխատանքներն իրենց ամբողջությամբ իրենց հիմնական խնդիրներով դասակարգային կռիվ ֆոնի վրա:

Մեր գյուղթատերագրությունը պետք է նվիրել առավել ուշադրություն և պայմաններ ու հնարավորություններ տալ գրելու, մշակելու, կազմելու գյուղի մեր բեմերի համար համապատասխան պիեսաներ:

Մեր կյանքը, մեր շինարարությունը, մեր մոտիկ անցյալը— 1920 թ.—մայիսյան ապստամբությունը, քաղաքացիական կռիվները, մեր արդիական աշխատանքները գյուղի վերակառուցման ասպարիզում առատ նյութ են տալիս գյուղթատերագրության համար: Իբրև որինակ առնենք Լենինականի շրջանի Քյավթառու գյուղը 20 թ. մայիսին: Այն պատմական նյութերը և վավերագրերը, վոր արդեն հրատարակված են թե առանձին և թե պարբերականներում, բավական են, վոր հիմք առնելով թեկուզ այս ավյալները կազմել մի պիեսա գյուղի համար—նույն մեր 29-ի հաղթական ապրիլի 29-ի: Կամ թե ներկա շրջանի կոլեկտիվ տնտեսությունների կազմակերպումը, նոր շարժումը, դասակարգային կռիվը, մեր գյուղի վերելքը սոցիալիստական շինարարության բնագավառում և այլն: Ահա խնդիրներ և հարցեր, վորոնք անշուշտ կարող են տալ առատ նյութ և հարուստ մատերիալ գյուղթատերագրության համար, բայց այս թատերագրությունը դեռ տեղից չի շարժվում:

Ինչ խոսք, վոր այս թատերագրությունն իրոք իր տեղից պիտի շարժվի և նա չի կարող չշարժվել, քանի վոր մասնաճյուղեր պահանջը չեն և ձեռում և մեր թեկուզ սակավաթիվ գրամատուցների կարիքների գոհները:

Հրատարակելով Լ. Սաղաթեյանի «Մի կտոր հողի համար» պիեսը, պետք է ընդգծել, վոր անցուց այս այն պիեսան չի, վոր մասին խոսում ենք. սակայն մի կարող և ժխտել, վոր մեր գյուղ-

մասնաճյուղերի հենց դաստիարակության համար, նոր կյանքի, խորհրդային կյանքի բեկումն ել ավելի ուղեգի դարձնելու համար չկարևոր չեն բեմի վրա ցուցադրել այն կենցաղի աշխատակությունները, վոր իշխել և աշխտել տիրականորեն նախախորհրդային կյանքում: Յեղ մի կարող և ասել, վոր արդեն այս կենցաղը բոլորովին անհետացել և և չկան մեր աշխատանքի գյուղերի ավելի հետամնաց տեղեր, ուր դեռ իշխում են կենցաղի այն աշխատակությունները, վոր այնքան տաղանդավոր կերպով նկարագրում և շնորհալի գյուղագիր Լ. Սաղաթեյանը: Այս մասին կարելի չեն կարգալ մեր ամենօրյա թերթերում, այս մասին կարելի չեն հարցնել մեր ժողովրդագրագետներին:

Յեղ մի կարող և պնդել, վոր թատերագրության, ինչպես և առհասարակ գրականության նյութը կազմում և միմիայն արդիական կյանքը: Այդպիսի բան չկա: Հարցը վերաբերմունքի մեջ է, հիմնականը նյութի լուսաբանության մեթոդն է, վոր կարևոր է: Լ. Սաղաթեյանի «Մի կտոր հողի համար» այս պիեսան հիմնականում չի հակասում մեր խնդիրներին: Դրա մեջ և և պիեսայի առավելությունները: Լ. Սաղաթեյանի այս պիեսայի արժանքները գրելի չեն և ձևի կողմից: Հեղինակը իր տիպերը տալիս է կենսական կերպով, հատուկ կոլորիտով, տեղային ժանրով, աշխույժ, դուռնեղ, կենդանի ապրումներով, մի խոսքով՝ հենց ինչպես կանգնել իրենք գյուղագիրները՝ համով-հոտով, առանց ֆալսիֆիկացիայի:

Պիեսայի այս խոշոր արժանիքները աչքի չեն ընկնում հատկապես գործողության սկզբի մասերում, իսկ հետագայում պիեսայի շեշտված գրամատիկով հիմնական այս տոնը փոխում է:

Այնուամենայնիվ պիեսան, վորպես հին գյուղը պատկերող մի եպիկուրի նկարագիր, մնում է իբրև արժեքավոր գործ, անկախ իր մի շարք թերություններից:

Այս նպատակով ել Լ. Սաղաթեյանի «Մի կտոր հողի համար» պիեսան լույս է ընծայվում մեր գյուղական բեմերի համար՝ իբրև հին կենցաղը հաջող դրսևորող պիեսա:

Այս պիեսան իր առաջին հրատարակության շրջանում (1924 թ.), ժամանակին մեծ ազդեց և հանել հատկապես մասնավոր և համայնարարիկ իբրև ինքնուրույն պիեսի հաջող փորձ:

Ա. Հ.

Գ Ո Ր Ծ Ո Ղ Ա Ն Ջ Ի Ն Ք

ՍՐՔՈ—պսակվողի հայրը	42	տալանդներ
ՄԱՆՈՒԿ—նրա վորդին՝ փեսացուն	12	»
ՍԱԼԲԻ—Սրբոյի կինը	36	»
ԱՄԻ ԳԻՐՔՈՐ—Սրբոյի հորեղբայրը	70	»
ԴՅՈՒՂԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՅԻՉ	30	»
ԳԼԱՎԻՆ ՔԵՐՈՔ	40	»
ՄԵԼԻՏՈՆ—Քերոքի լեսուսը	25	»
ԱԼՈ—հարսնացվի հայրը	45	»
ԱԼՄԱՍՏ—Ալոյի կինը	38	»
ՇՈՒՇԻԿ—Ալոյի աղջիկը, հարսնացուն	18	»
ԲԱՐԹՈ—Ալոյի տղան	23	»
ԽԱՉՈ—Սրբոյի ծառան	26	»
ՏԻԳՐԱՆ—Շուշիկի սիրահարը	25	»
ՎԱՐԴԱՆ—Տիգրանի ընկերը	26	»

Սաղանդարներ և բլուլի վրա նվագողներ:

ԱՌԱՋԻՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆ

Սովորական գյուղական տուն՝ իր կահկարասիով. մեջ
սեղը բուսին յերեմ կողմից խալիչաներ փռած: Մեռն
աւի Գիբորը նսած բուսու սակ, իսկ վարժապետս
յերուդ կողմում՝ սարուեսկի վրա, խոսակցում են: Սալ-
բին սան սի կողմում խնոցի յե հարում, սի քողմու հեռ.
մերք ընդ մերք մասնակցելով խոսակցությանը: Տան մի
անկյունում կապած կա մի կամ մի քանի հորքեր, կամ
գառներ, խոսք առաջներին: Քուսուց մի փոք հեռու՝
պատից կախված են մի գույզ սապրիկներ, յերկազործա-
կան գործիքներ, փոցիս, գեղանդի յեմ ալին: Տան մի կող-
մում դրված են դուքիկներ՝ վրան ծալք յեմ մի շարք
կապյա ամաններ: Մանուկը լավառ ու պանիր և վերց-
նում յեմ ուտելով՝ վեգ խաղում. ընկերոջը-յերեմն հա-
մեցեմ և անում, յերեմն ել նրա ուզելիս՝ մեծում:

ՏԵՍԻԼ I

ԱՄԻ ԳԻՐՔՈՐ, ՍՐՔՈ, ՍԱԼԲ, ՎԱՐԺԱՊԵՏ, ՄԱՆՈՒԿ

ՍՐՔՈ. Ի՞նչ կուզեք ասեք, աղին վոր մարթ պատի-պատի
չպսակի, ի՞նչ համ ու լազաթ ունի. վոր քորփա-քոր-
փա դարդի տակ չքցի, մեկ լավ չխաշի, ել նրանից
ի՞նչ դուրս կգա...

ԱՄԻ ԳԻՐՔՈՐ. Ողորթ ա, ետենց ա. տեսեք, ես դուզ
քսան տարի կլինի, վոր յես քո փողորմած հորից բա-
ժանվել եմ: Իմ աղերք իմ հառեջ հըլա Իսուս-Քրիս-
տոս չեն արե. իմ կողմանե, աստված են մարթի թող

տունը քանդա, վոր ընդոնց թուխուն քաշելուց բիւա տեսել ա. իմ դեմ թամամ հարս են, ասեմ մեռեք՝ կոնոնեն, ապրեք՝ կապրեն...

ՍԱԼԻԻ. (Համեմատաբար ցածր ձայնով, փրք ծածկելով): Հալբաթ վոր ետենց ա. ուռենին վոր ուռենի ա, մինչևի դալար չլինի, խո քթոց չեն կանա գործի, եսպես ել իսանն ա:

ՍՐՔՈ. Տո ջանըմ, մեր սովորութենին սովորութեն կհասնի, ախպեր ջան, դնա դախըցի, նոր պսակվի, նոր տղեդ հըլնի, մեծանա, քեզի պախա. թափն թավն, աչքս լուս...

ՍԱԼԻԻ. Ամի Գիրքորի ասածները ողորթ են, մարդ վոր քառասուն տարեկան հասակին մե դուժին թողը-մոռ չունենա, ել ինչ... Զաթի հողին թող դուրս գա տղեքի, հարսների, թող աշխատեն, ծնող պահեն: Ախ, թե իմ հառչինեկ տղեն սաղ կմնար, թող ել կունենայի, ծոռ ել կունենայի... Ախ, ինչ ասեմ, գրողի աչքերը բռններ...

ՍՐՔՈ. Ետ քո ասածները գլուխ կգա են ժամանակ, վոր մարթ վախտին պսակի...

ՍՄԻ ԳԻՐՔՈՐ. Համա Մանուկի լավ լազաթին վախտն ա. ել վոչ դես, վոչ դեն...

ՍԱԼԻԻ. Փառք ասածն, շատ ու քիչ գիր դալամ գինա. իրա համար մի թեթև դուքան կբանա, լազաթին առուտուր կանա...

ՍՐՔՈ. Տո դուքանա վորն ա, բանս վորն ա, ընչպարությունից ել լավ դախողով բան կա... Գեղի համար ջանավար գութանը լծա, մե տառը որավար հող վարի ու ուխտ լիքը ապրի... Կեր ել, խմի յեր, ել նոր դես ու դեն ընգնիլը ինչ ա...

ՍՄԻ ԳԻՐՔՈՐ. Տո ողորմի ձեր հորն, ետ ինչ ա գուր, հալբաթ վոր ընչպարությունը... հալա մեկ ել ասա

ընչպարություն... մարդ վոր հողից չկշտանա, դուք քարու-կշեռքից կկշտանա... փառք ասածու, ամենքա ել լավ գինաք, վոր աշխարհիս վրա ինչքան իսան, ջին ու ջանավար կա, սաղ ել հողից կկշտանան...

ՄԱՆՈՒԿ. (Խոսակցության ժամանակ Մանուկը մի փչ փուռուց հեռու՝ սակ անկյունում վեգ է խաղում ու հանախ լսվում է՝ «Արի, կոճի ջան, արի» — կամ րե չե — «Ետ չելավ, նորից քցի»):

ՎԱՐԺԱՊԵՏ. Այ գարմանալի բան, ձեր ասածները վոչ միայն գարմացնում, այլ և վերին աստիճանի զայրացնում են. խոսք չկա, իհարկե, չերբեմն ել սարսափեցնում... Այս ուղիղ յոթը ամիս ե, վոր չես ձեր ողորմն եմ ապրում, բնականաբար և բավականաչափ գաղափար ունեմ ընդհանրապես ձեր ժողովրդի, մասնավորապես ձեր ընտանիքի նիստ ու կացի և սովորությունների մասին... սակայն կայացրած վճիռներից վատթարագույնը այսորվանն է... Տեսեք, չես քանի անգամ առաջարկեցի, անգամ խնդրեցի մայրիկից, թե Մանուկին տվեք՝ չես պատրաստեմ, տանք Գևորգյան ձեմարան, կամ Յերեանի թեմական դպրոցը, կամ մի այլ դպրոց... Իհարկե, չերեխան առողջ ե, կենսունակ, ընդունակ, ինչպես հատուկ ե լեռնցիներին... բավականին բան կսովորեցնելի... մինչդեռ իմ բոլոր ասածները մնացին «ձայն բառբառ տնապատի»: Հապա տեսեք, մի կտոր հողի համար ուղում եք անբախտացնել ձեր անմեղ չերեխային... Մարդկության լուսավորության այս պայծառ ժամերին դուք կրկին ձեր հին եղն եք քշում, կարծելով, թե այս սարերից դենը ել ուրիշ աշխարհ չկա, մենակ դուք եք, ու դուք...

ՍԱԼԻԻ. Ա, հա, հա, լարաք, այ նաչար ջան, դու վոր ես սարերից դենն ես գնացե հա, մի տենանք ինչ ես գցել խախալի գլուխը... փառք ասածու, ետ չաշիտ

մի կնիկ ել չունես, վոր քեզ տերութիւն անի, յա
եւ հոգիտ տալուց, մի բուռը սե հող քցի երեսիդ...
ԱՄԻ ԳԻՐԳՈՐ. Մեղա քեզի, մեղա, տո տնածակի վարժա-
պետ, դու յեքա Թիֆլիզա շերմարան ավարտուկ մարթ,
մազյար մինչի ետոր չէս գինա, վոր սաղ սալամ աշ-
խարհը չէ վոր մի կտոր հողի համար հերար կուտեն:
ՍՐԲՈ. Տո ամի ջան, ամի, մե ես ողորմի քու անուշ հոր
հոգուն, հլա մե հարցրու, ասա տես եե, ես յեքա
տերութիւնները չէ վոր մի կտոր հողի համար հա-
զարավոր մարթի արյուն են թափում:

ՎԱՐԺԱՊԵՏ. Հա, հա, քիչ մնաց ձեզ տանեք, տերութիւն-
ներին հաժախարացնեք:

ՍՐԲՈ. Տո վարժապետ ջան, չեմ գինա, մեզի մարթատեղ
չէս դնում, թե զաթի չես հասկնում...

ՎԱՐԺԱՊԵՏ. Շատ լավ մարդատեղ եմ դնում...

ՍՐԲՈ. Յա տնութեն, յա տերութեն, մեկ բան ա: Յապո-
նի համար թանգ ա մե Մանջուր, բնձի հա-
մար ել մե Գոգալ-Դարի արա... Տո զուրբան
քեզի, ուռուս յապոնի կռվին սալգաթ յեղել եմ, իրա
Մանջուրա մեջը ոխոր հետ խշտկաբոյ եմ գնացե
մի կտոր հողի համար. ըստնք ամենը յես լավ գինամ:

ԱՄԻ ԳԻՐԳՈՐ. (Փոքր ինչ գայրացած): Վարժապետ ջան,
եա մե կտոր հող վոր ասում ես հա, վոր դրուստը
հարցուս, հող շինող ես ձեռներս ա, ինչպես ասում
են՝ «Խաչին տերն ա զորավոր անողը»: Հողը վոր կա,
անասունի պես մի բան ա, նրան պտի ջան տա,
սիրուն, լավ կշտացուս, վոր բանը բան նշանց տա...

ՍՐԲՈ. Դրուստ վոր, մինչ հողը շինում ես «մի կտոր հող»,
ջանդ ել ա մաշվում, կլանքդ ել հետը:

ԱՄԻ ԳԻՐԳՈՐ. Վարժապետ ջան, վարժապետ, հիմա մեր
ահազին արտերի մեջ, վոր ոխտն ուր, ոխտը գիշեր
ման գաս, դեզի համար մի քար չես քթնի. եա ա-
մենը ես ձեռներովս եմ արել ե. ալ, ալ տես, յա-

րար մե սաղլամ յեղունգ ունեմ... (Յույց ե սալխ
ձեռները): Ձե, վարժապետ ջան, իմալ տեսում եմ,
դու քաղքցի յես, եա բաներից ենքան ել գաս չես
հասկանում...

ՎԱՐԺԱՊԵՏ. Ձեր ասելով՝ մի կտոր հողը, կամ ձեր մեկ
արտը, քո Մանուկից թանգ ա:

ՍՐԲՈ. Հալբաթ վոր, հալալ քրտինքով ապրող մարթի արտը
իրանից ել թանգ ա: Վարժապետ ջան, վոր լավ ի-
մանաս, Մանուկին Մանուկ դարձնողը—հենց եա մի
կտոր հողն ա, վոր կա:

ԱՄԻ ԳԻՐԳՈՐ. Տո, ալ ջանըմ, ալ գյուղըմ, դու վոր կաս,
քեզի համար հով, սյարին ոխտների մեջ շոչըցած
մարթ ես, հալբաթ վոր ես թափուր բաներ քեզի հա-
մար խորթ կթվան...

ՍՐԲՈ. Համա, տունը մերը, խոսքը մերը, վարժապետ ջան,
դու քանի տարեկան ես:

ՎԱՐԺ. Յէս...

ԱՄԻ ԳԻՐԳՈՐ. Համա դու, հրամանքդ:

ՎԱՐԺ. 30 տարեկան...

ԱՄԻ ԳԻՐԳՈՐ. Տես հալա, դու 30 տարեկան մարթ, նոր
պտի պսակվես, նոր քո կնիկը տղա բերի, նոր քո տղեն
եւ շոչնա, քեզ քո ծերության վախտը պահա, թափու,
թափու:

ՍՐԲՈ. (Միջամտելով). Ամին դրուստ ա ասում, քո թա-
յեր մեր գեղ հասուկ տղերք ունեն. ամեն մեկը մե
համփա տուն են պահում:

ՎԱՐԺ. Դուք կարծում եք, ամուսնութիւնը հեշտ բան ե,
ինչ:

ԱՄԻ ԳԻՐԳՈՐ. Պսակվելը՞, պսակվելուց ել հեշտ բան:
Վոր սուս չասեմ ե, մե ամսվա մեջ հազար տղա
կպսակեմ... Դու ծախսը, ժըխսը տուր, տես, կպսա-
կեմ, թե չե...

ՎԱՐԺ. Ճշմարիտն ասացիր, մեկ ամսվա մեջ հազար տղա

կպսակես. յես դրանում համոզված եմ և բնավ չեմ կասկածում. բայց Մանուկի նման մանուկ պսակողները, իրանք մանուկից ել մանուկ են...

ԱՄԻ ԳԻՐԳՈՐ. Տո տղա Սրբո, փոքր կերեա, մեր վարժապետը ետը թարս ա քնե. մե սհաթվա մեջ ամենիս շինեց Մանուկ. ետ անունը ինչքան դուր ա եկել մեր վարժապետին...

ՎԱՐԺ. Ե՛, մանուկ խոսքն ել չեք հասկանում...

ՍՐԳՈ. Հալլա՛, հալլա՛, մարթ ել իրան տղին չհասկնա, տո դու ետ ի՞նչ ա կասես, վարժապետ ջան... չեմ գինա...

ՎԱՐԺ. Վոդորմելիներ, մանուկ չերեխա կնշանակե...

ՍՐԳՈ. (Տախցած): Բա Փիլիպոս ի՞նչ կնշանակե:

ԱՄԻ ԳԻՐԳՈՐ. Յես նոր գլխի ընգա. տո քափրի տղա, դու չեքա մհալի իշխան Սրբովին չերեխա յես դարձնում:

ՎԱՐԺ. (Մի փչ ալլալով). Միթե՞ պարզ չե՞, ի՞նչ...

ԱՄԻ ԳԻՐԳՈՐ. Վալլա, քո պարզն ու ամբը յես չեմ հասկանում: Տո տղա Սրբո, դու բան կհասկնաս:

ՍՐԳՈ. Տո ամի ջան, մեր վարժապետը վոտեն գլուխ ամբ ա ու կա:

ՎԱՐԺ. Ախր սրտին դիպչելու բաներ եք անում ու ասում, բարեկամներ:

ԱՄԻ ԳԻՐԳՈՐ. Տնավերներ, ինչ հելավ ձեզի, ետ թավուր խոսելով, քիչ մնաց աշխարհից դուրս դանք:

ՍՐԳՈ. Թամամ վոր ետենց ա...

ԱՄԻ ԳԻՐԳՈՐ. Ողորմի են հորդ, վարժապետ, մե մեր լեզվով պարզ խոսա, վոր բան հասկնանք...

ՎԱՐԺ. Այստեղ պարզի, բարդի բան չկա: Բանը նրանումն ե, վոր դուք ձեր չերեխայի վերաբերյալ պատրաստվում եք աշխարհի վճիռ արձակել, վորպիսին չեն արձակի, ամենածանր հանցանքի համար, վոչ դաշտալին և վոչ ել զինվորական ատյանները:

ԱՄԻ ԳԻՐԳՈՐ. Ատյանը վո՞րն ա:

ՎԱՐԺ. Այսինքն սուղ:

ԱՄԻ ԳԻՐԳՈՐ. Սուղ...

ՎԱՐԺ. Այո, սուղ...

ԱՄԻ ԳԻՐԳՈՐ. (Դիմում է Սրբովին. Սալբուն): Տո, դուք ըլեք ձեր հոգին, դուք բան հասկացած...

ՍՐԳՈ. Հասկացածներս ել մոռացանք:

ՍԱԼԲԻ. (Հեզմունքով): Ջաթի շատ ուսում առուկ մարթիք մե թավուր են հըլնում... (Համոզված ձեով):

ՄԱՆՈՒԿ. (Խանգարում է խոսակցությունը լալազին բողբոջով): Չեմ, հը՛, Սարոն կոճիքս տալի, չի տալիս, չեմ, հը...

ՍՐԳՈ. Շան լակոսներ, դուռ դնացեք, խաղացեք ելի, ի՞նչ ըլավ ձեզ:

ԱՄԻ ԳԻՐԳՈՐ. (Դիմում է վարժապետին): Ախպեր ջան, մենք չե՛՝ դու, իմալ հասկնանք, ինչ վոր դուզ ա, դուզ, պտի ասեմ. մենք ըստեղ հարսանիքի ուրախության մասին ենք խոսում, իսկ դու առանց կովի ետ սուրբ գործը տարար, հասցրիք սղի դռներ. են ել վո՞րը կհասկնա հանդի սուղ, սարի սուղ... ողորթ ա, մենք լսողաց ենք, մե հազար անգամ լսած կանք, վոր սարի թոփ ել կա, հանդի յել, համա ի՞նչ կողմանե թող խլանա են մարթի անգաճը, վոր լսած կա, թե ետ թավուր սղեր կան աշխարհիս մեջ: Ո՛ւր մնաց, վոր թամամ ոխալ տարի սուղություն եմ արե մեր դատարանի մեջ:

ՍՐԳՈ. Ողորթ ա, ետմալ ա:

ՎԱՐԺ. Յես ավելին կասեմ. կասկածից դուրս ե մի բան, վոր դուք վճուր եք հավիտյան անբախտացնել, յեթե կուզեք իմանալ, ուղղակի սպանել ձեր չերեխային:

ՍՐԳՈ. Ա՛յ, հա՛յ, հալլաթ քեզի չար սատանա. ետ չուրդաքանդ վարժապետը ընձի վորթեսպան շինեց:

ԱՄԻ ԳԻՐԳՈՐ. Մեղա քեզի, տեսեք ե՛, աշխարքիս բանն
ե՛: Մեկը չկա ասի, տո խեղճ Սրբո, գու քո ետ յա-
շիս մեջ, եշին չոչ ասած կան, վոր մարդասպան ել
գառար:

ՍԱԼԻԻ. Տնայերներ, թամամ բաբիւն շինիք, ելողլին վոր
ես ամենը լսա, ջանդաներիդ կթբա...

ԱՄԻ ԳԻՐԳՈՐ. Վարժապետ, ետենց չե՛...

ՎԱՐԺ. Ել ետենց-մետենց չկա: Ապա մի լավ նայեցեք,
ձեր փեսացուն ձեր աչքի տուշ կոճի յե խաղում.
գուք գատեցեք խղճի մտնք, այդ յերեխան կարող ե
արդյոք 18 տարեկան աղջկան ամուսին լինել... Խեղճ
աղջիկ...

ՍՐԳՈ. Հիմա յել աղջկան խղճաց...

ՍԱԼԻԻ. Ինչ զգա խղճով մարթ ա ելել մեր վարժապետը...

ՎԱՐԺ. Այո. մայրիկ ջան, հենց այդ իմ խիղճն ե, վոր
ստիպում ե ինձ ախշափ տաք խոսել այս գործի մեջ:
Այդ միևնույն ե, վոր կանաչ արտը հնձես, կամ թե
չհասած, զեռ նոր կոկոնած ծիրանն ուտես, թե միրգ
ես ուտում:

ՍԱԼԻԻ. Տնաշենի վարժապետ, իմ յեքա չինար Մանուկին
տանում, անում ես չխասուկ ծիրանի թնայ: Բա վոր
գու գառել ես լիկուկ ծիրան, ինչ ա, ուզում ես
իմ աղին ել քո նման լիկցուա...

ԱՄԻ ԳԻՐԳՈՐ. Այ ջանում, հնչի՞ ետքան ջուր կծեծեք:
Վարժապետին զրկել են ըստեղ, վոր քորփա երե-
խանցը բան սովորցնի, իսկ իմ նման մարթից թող
ինքը բան սովորի: Ե՛, ե՛, ես հասակիս ենքան վար-
ժապետ եմ ճամփու դրել վոր...

ՍՐԳՈ. Վարժապետ, բանն ըսենց ա, իմալ տենում ենք,
գու մեր կյանքից ենքան ել բան չես հասկանում:
Մենք մեր բանը գինանք, են ել լավ: Բան ա, վոր
թոռս ուտում առնի, թող ըլնի հարիր տարեկան, նոր
պսակվի, ետ ել իրան բանն ա...

ՍԱԼԻԻ. Հալբաթ, վոր ետենց ա: Ուրեմն մենք գեղացի
անհիմար մարթիք ենք: Մեր յեքա մհալի մեջ մե եր-
կու հատ քոստո, մոստո շկոլ կա, կասես են բախտավոր
Աշտարակն ա, ուր 20 ջուռա շկոլ կա, ել թագավորա-
կան, ել ծխական, ել սելսիո-խաղեյնական. իմ գինա-
լով, ամեն գեղ պոփ մե հատ շկոլ ունենա, վոր բա-
նից բան գուրս գա... են ել վորը գինա, չեբբ...

ԱՄԻ ԳԻՐԳՈՐ. Սալբի, ետ ինչ ա, բիլբուլ ես գառել, ետ
ինչ ետ ա, մե քիչ ալուր քսա երեսիդ, թամամ քաղ-
կենի կըլնես. զե վոր մենք ամենքս ել ուսում առ-
նենք հա, բաս ով աշխարքին կկշտացնի: «Յես աղա,
գու աղա, բա մեր աղունն ով աղա»: Բոլ ա, ջանում,
բոլ ա դարգակ ջուր ծեծենք. նաղդի խոսանք: Ասեք
տենանք, ումն ուղարկենք աղջիկ ուղեկու. վոնց վոր
գիտեք, աղջկան հազար ուզող ա գնացել, համա ան-
իրավ հերը—Այն ամենքին ել քարի յա զարկել...
Հընչի՞ չե, զինքը հարուստ կրակի տեր, աղջիկն ել
խորոտ՝ կաքավի կտոր, աբուռով ու նամուսատեր...
Մաղ աշխարքն ընդրա գովքն ա անում... (Նեսս ե
մեկում ծառա ԽԱՉՈՒՆ, վորս վերադառնում ե դաւ-
սից—արսր վարելուց... արուի խոփը շղթան ուսին
պցած, խուրչինի պես):

ՏԵՍԻԼ 2.

ՆՈՒՅՆՔ ՅԵՎ ԽԱՉՈՒՆ

ԽԱՉՈՒՆ. Բարի աջողում ձեզ...

ՆՍՏԱՂՆԵՐ. Վայ աստծու խերն ու բարին քեզ...

ՍՐԳՈ. Հը, Խաչո ջան, արտը վարելուց պրծա՞ր, թե չե...

ԽԱՉՈՒՆ. (Խեղճացած, գլուխը փռելով): Աղա ամի ջան,
պրծնելը պրծա, համա են եղն ել զնաց արտի ողուրին:

ՍԱԼԻԻ. (Տոմ ձայնով): Վայ, բու խաբարը քու. գլուխն
ուտի, հա...

ՍՐՔՈ. (Այլալվամ): Այ տղա, մի ասա տեսնանք, վե՛նց
թե եշը արտի ողուրին գնաց...

ԽԱՉՈ. (Խեղճացած ձայնով): Տո աղա ամի ջան, հոտաղի
հետ, իրիկվա են հովին, են վախար, վոր Ալաղլազա
քամին անուշ, անուշ, շնգշնգալով փչում եր, մենք ել
խաղ ասելով՝ մեր վարն ինք անում... Եշն ել մեզնից
մե քիչ հեռու, ծաղիկների մեջ, իրա խամար արա-
ծում եր, թավալվում եր, քեֆ եր քաշում...

ՍՐՔՈ. (Բարկացած): Դե՛, շուտ, շուտ պատմի, ի՛նչ ես
գլխիս ճառ կարգում:

ՎԱՐԺ. (Դիմում է Սրբոյի): Այստեղ բարկանալու միան-
գամայն կարիք չկա, թող մարդը խրոնոլոգիչեակի
ձեռով պատմի, վորպեսզի կանոնավոր գաղափար կազ-
մենք եշի անհայտանալու մասին... (Դիմում է Խա-
չոյի): Հետո, հետո, ապա խաչո, ապա...

ԽԱՉՈ. Հետո են ա, վոր վարժապետ ջան, մեկ ել տե-
սանք, վոր եշը չկա... դես վագեցի, դեն վագեցի,
հասա Սալով աղբրի մոտի են ջնջ բարը...

ԱՄԻ ԳԻՐԳՈՐ. Ախր վոր քարն ե՛...

ԽԱՉՈ. Ե՛ն ծուռ բարը հա, ի՛նչ վոր ասում են, տակը
խաղինա կա... են ա, են, պտի լավ մոտինի քարին...
աչքերս բաց անեմ, ի՛նչ տեսամ, դուլում կրակ... Եշս
փոսները փռե, աչքերն ել չռե, գելն ել իրա խամար
արխային նստե, բառբառելով ճաշակում ա... Են ասա-
ծու խերն ու բարին ձեր գլխին, սեն ու սուղը խա-
չոյի գլխին... անն ու դարզանդը կոխեց ինձի... Հա-
րաքյաթ արի, թոքն ու պլոճիկս հավաքեցի, միջանի
դան թուք կուլ տվի, թաղադան աչքերս բացեմ, ի՛նչ
տեսամ... մեկն հելավ խաղար... յերգնքի աստղերին
հաշիվ կա, գելերին ել հաշիվ չկա. յես ասեմ խաղիը,
դու ասա խաղար... ասի, ա՛յ հա՛յ, ես ի՛նչ ես ա, յես
ել շուտով եշի որին կընգնեմ... Դե գիգի խաչո, վախ-
տով հառե՛ ճղա... Մեկ ել, ասավամ կյանք տա չո-

բաններին, հավաքիս հասան, մե խաղար դան գլուլա
քցին, մեկ ել մոտեցանք, ի՛նչ տեսանք... «Թե եշ
դրել ես, արի տար». գելի տիրոջ տունն ավիրվի, դու
մի ասա, եշին քցե քաշ, մեզի թողե մինակ-խաշ:
ՍՐՔՈ. Վալլա լավ գլներ, իմ եշի տեղ գելն քեզի ուտեր,
Խաչո:

ԱՄԻ ԳԻՐԳՈՐ. Դրուստ ա, հուրիշ յերգրների՝ իշվանքից
չեը, իսկը Համադանա եշ եր, հաղար ձի արժեր...

ՎԱՐԺ. Այո, յես լավ գիտեմ, նա շատ պատվական եշ եր...

ՍՐՔՈ. Հալբաթ վոր, պատվով եշ եր, քահլան եշ եր...

Իլաքի ճամփա եթալու համար թառլան զուշ եր...

ԽԱՉՈ. Զախորդության տիրոջ տունն ավիրի... առավոտ
վար եթալուց, հըլա չխասած բերթի քարեր, մե բե-
գաղուր լապստրակի փոսներին տկեն թռավ... հլա լավ
եը, վոր ես փորձանքն եկավ եշի գլխին, բա վոր դար
վրը ոջախին:

ԱՄԻ ԳԻՐԳՈՐ. Խաչոյի ասածը ողորթ ա, Սրբո ջան:
Փառք տուր ասածուն, վոր լապստրակի ձեռից եշով
պրծար... լապստրակից ել անողուր բան վաչ թե աշ-
խարիս մեջ սեի չկա... որհնված աղվեսն ա, վոր տե-
սար թե չե, գնա գիտցի, վոր կնկանդ բերածը մախ-
ուսու տղա յա:

ԱՄԼԻԲ. (Դիմում է Սրբոյի): Այ ջանում, բոլ ա, բոլ. խեղճ
իշի ճակատին ել հալբաթ ետ եր գրուկ... բան չկա.
Մանուկս սաղ ընի, ամի Գիրգորի ասածի պես, ասե՛ք
տեսանք, վի՛րն զրգենք աղջկան ուղեղու:

ՍՐՔՈ. Ամի ջան, ամի, հնչի՛, դու չես գիղի՛, վոր դինսըզի
հախից իմանաղը կգա. յես ըտրա դեղն ել գիտեմ,
մերը չմեռնի Սրբոյի. յես գիտեմ, Բաշոն վորտեղից
ջուր կխմա, յավաշ հալա մեր գլավին Գերբը ընդրա
տուներ վոտ դնա, տես ետ բանը են սհաթը գլուխ
կգա, թե՛ չե...

ՍԱԼԻԻ. Մեղա քեզի, մեղա, վոր ըտենց ա, մենք մարդ ու կնիկ մեկ տեղ պտի մեռնենք: Գլավին Քերորը են ա, իմ լեզվի ծերին եր, պտի ասի, դու վրա բերիք...

ԱՄԻ ԳԻՐԳՈՐ. Այ, ինչ եմ ասե, ալ խելք, ալ միտք— գլավին Քերոր: Հալա մեկ ել ասա՝ գլավին Քերոր: Քոսոտ Այոն վոր ընդրան ել մերժա, ասա, աշխարքը պտի քանդվի ելի...

ՎԱՐԺ. (Հուզված): Ուրեմն ձեր գլավին ասածը ամենազոր է, նա անհնարինը հնարավոր կդարձնի... ուրիշ խոսքով, բահը թիակ կշինի... Ուրեմն Այոն նրա խաթրին պատրաստ կլինի իրա աղջկան գոհելու:

ԱՄԻ ԳԻՐԳՈՐ. Տո խելոք (դիմում ե վարժապետին), գլավին Քերորը վոչ թե մենակ բահը թիակ կշինի, այլ ուրեմն, լեթե ուզենա, բահը գուլթան ել կշինի... Գլավին Քերորը լայեղ անի, նրա տունը վտար դնի, հա, վայ թե Այոն իրա աղին ել մատաղ անի... են ել ուր մնաց, վոր, իմ գինալով՝ ախշիկը կա, թամաթ թաց մայա յա, ախշկա հեկածն ի՞նչ ա...

ՍՐԳՈ. Հալբաթ վոր ետենց ա, ախշկա ոքուան ի՞նչ ա...

ՎԱՐԺ. Հետո... հետո...

ՍՐԳՈ. Տո վարժապետ ջան, ի՞նչ կխոսաս. պրիստավը վոր պրիստավ ա, առանց գլավին-Քերորի վոտ չփոխա, մարթի ուզենա հոքով մարմնով կկորցու. համա վոր մաքին ել դնի, մարթասպանին ել չիստի կազատա... ուր մնաց, վոր գիտնակ ել ա, իրա պրատակոնների տակ ել շատ վախտ ռսեար ձեռ կքաշա...

ՍԱԼԻԻ. (Յածր ձայնով): Թառ, թառ, սաղ Կավկազ գլավին Քերոփի թարիֆ կանա, հլա մեր խեղճ վարժապետը զատ չգինա... Թող հալա մե հաջովի գլավին Քերովը ընդրա տուն վոտ դնա, կտենաք, վոր ուրախութունից ընդրա սիրտը կթոթու. հոգի ունի, վոր մերժա, վորթեց վորթի կկորի...

ԱՄԻ ԳԻՐԳՈՐ. Մերը մեռնի գլավին Քերոփի, նրա ասածը հլա թող գետին քցող ըլնի, կտենա, թե գլուխը ի՞նչ ողբաթ կբերի. հավատա, վոր մի ենենց բան կհնալի, վոր դիմացնի յերկու աչքը մի բնով հանի...

ՍԱԼԻԻ. Խելքիդ մեռնեմ, այ մարթ. են ա, լավ ես քթել: Գնա գլավին աղաչանք-պաղատանք արա, գնաղեք նշանը դրեք, թող մեր գավակին բախտավորացնենք, նոր մեռնենք:

ԱՄԻ ԳԻՐԳՈՐ. Ողորթ ա, մարթա պտի երկաթը տաք-տաք ծեծի, վոր ուղածի պես ծռա...

ՎԱՐԺ. Քիչ մնաց, վոր հասարակ գյուղական գլավուն լերկինք հանեք:

ԱՄԻ ԳԻՐԳՈՐ. Հասարակը վոր գլավին Քերովն ա, բա մի լերգրի իշխանը վո՞րն ա, բա մեր լեքա ժողովրթի տերը ու տիրականը վո՞րն ա...

ՍՐԳՈ. (Ժպտալով, համափի անվով): Զննի՛ թե, վարժապետ ջան, դու լես:

ՎԱՐԺ. (Կիսանկողնալով): Ասացեք, ասացեք, լես լուռ եմ, այդ բոլորը հին ցավեր են: Յես կրկին ասում եմ, չեմ նեղանում և չեմ ել նեղանա...

ԱՄԻ ԳԻՐԳՈՐ. Ինչ հիս ցավ, ի՞նչ նոր ցավ, ախաբ ջան, մեկ ել որս մեր գեղացի մեկը Յերեանից գալուց դըրնի, իրա աչքով կտենա, ի՞նչ կտենա. են ամենամեծ դիվանխանի մեջ, ես մեր գլավին Քերովը իրա նաչառնկի հետ, թե-թեի տվուկ, բոլթա կտին, բոլթա, ինչ բոլթա, սապուկի ճոռոցը վալ թե հասնեք Ստամբուլ... Խեղճ կրակ վարժապետ ջան, ի՞նչ ես կորցրել, ին՞ի լետեից ես ընկել...

ՍԱԼԻԻ. (Քիթը լածկած, գլուխը շարժելով, ցածր ձայնով, իրեն, իրեն ասում): Փառքիտ մեռնեմ թանապուր, դու յեկ դառար կերակուր... ես խեղճ կրակ վարժապետ իրա հալով ել չի մնում, թաքավորի նման մարթին ել չի հավանում:

ՎԱՐԺ. (Լսելով Սալբու ասածները): Ասացեք, ասացեք, լես այդ բոլորը կտանեմ... Քարի շրջանի մարդիք եք դուք:

ԱՄԻ ԳԻՐԲՈՐ. Այ, ողորմի քու հորը, ետենց ա, մենք քարքարոտ լեռների մարթիք ենք, վարժապետ ջան: Մենք լավ դիտենք, վոր մեզանից չես նեղանա: Մենք իրար հետ աղ ու հաց ուտող մարթիք ենք, միմեք ուտենք, ոսկուր չենք քցի. ըսրա համար ել ինչ դուզն ա, են կասենք... (Փոքր ինչ լուռքյունից նետ): Ետ անիրավը ուրիշ բան ա, գիտե՞ս...

ՎԱՐԺ. Ի՞նչ անիրավ:

ԱՄԻ ԳԻՐԲՈՐ. Գլավին Գերովը, դիտեալ ել ա, գինաս, շատ գիտեալ ա...

ՍՐԲՈ. Հալբաթ վոր, հմը ա մեր կավկազ ընդրտ նման ուռուտավար խոսող. են վախտ, վոր մեծավորների հետ ուռուտավար կշարթա, ինչ վոր կարկուտ խրուռա... ռխան որ չուտես, չխմես, անգաճ անես. համա ինչ անեմ, դու բն, վոր զատ չեմ հասկանում: Գրլոխդ ինչ ցավցնեմ, ինչ վոր Արաբստանա ձին զանգուլամիշ անես, ջիլավն ել թողնես...

ՎԱՐԺ. Ախ, այդ բոլորը լես հասկանում եմ, լավ եմ հասկանում, սակայն վորից սիրտս կակծում ե, հոգիս ճնշվում:

ԱՄԻ ԳԻՐԲՈՐ. Ճմլվելն ի՞նչ ա...

ՎԱՐԺ. Այսինքն՝ ցավում:

ԱՄԻ ԳԻՐԲՈՐ. Մաղյար ընչի՞, դու ցավագլմը ես... մարթի սիրտ ել ես թավուր քաղցր խոսքերից ցավո. վաղա, մենք ռխալ ամիս ձմեռը ես թավուր բաներով ենք հայցնում...

ՍԱԼԲԻ. (Ցածու ձայնով դիմում է ամուսնուն): Այ ջանրմ, գյոզըմ, հրնչի լեք ետքան անտեղի չանա տալի ետ վարժապետի հետ: Դրա ասածներն ինձ մոտ՝ կուկուն ածի, սլուպուն տանի...

ՎԱՐԺ. (Գրգռված): Այ, ալ, լես ձեզ վրա վոչ թե բարկանում, ալ ուղղակի ցավում եմ, վորովհետեւ ձեր տգիտությունն ու խավարամտությունը չափ ու սահման չկա...

ԱՄԻ ԳԻՐԲ. Հրնչի՞ լես ըտենց զայլանում, վարժապետ ջան:

ՎԱՐԺ. Ինչպե՞ս չզայլանամ. քիչ մնաց, լեռկինք հանեք մի գլավու, վորի խեղճը իրա ոգուտն ե, իսկ աչժմ ել իր փառամոլության համար շնորհիվ իր գիրքի՝ պիտի անբախտացնե Մանուկին ու են խեղճ աղջկանը: Ուրիշ բան ե, չեթե ձեր գովաբանած գլավեն լինեք անկաշառ ե հասարակական շահերը պաշտպանող, ձեր լավ մարդկանցից մեկը, ալ բան, սակայն փաստերը ալ են ասում...

ԱՄԻ ԳԻՐԲ. Տո վարժապետ ջան, չեմ գինա, թե դու ետ ինչ կասես: Տո, դատավորը վոր զոռա կաշառակեր չնի, ինչ համ ու լաղաթ ունի, գործ տեղից իրար կզա. խելք ա, լեռդիլ յոյա կել մա: Նոր դու եկել ես ամի Գիրքորին բան կսովորցուս, գուլխը չմեռնի ամի Գիրքորի... լես ել մի տալի քցովա հելա. համը իմացա, համա թող ոտբաբի տ ունը քանգլի, չթողեց զորանալի...

ՍՐԲՈ. Ամի ջան, դե ասա տենանք, ինչ անենք:

ԱՄԻ ԳԻՐԲ. Ի՞նչ անենք. բոլ ա ալնի-ալնի խոսաք. վեր կաց, անսաս գնա, գլավին Գերովը ձեռը, վոտը պաչի, տաք, դուշման քոռացրու, ետ բանը գլոխ բեր...

ՍՐԲՈ. (Դիմում է վարժապետին): Դու լե՞լ չե՞ս գա, վարժապետ ջան...

ՎԱՐԺ. Քավ լիցի:

ԱՄԻ ԳԻՐԲ. Քո բանն ա, քո աղա կամքը գինա, կուզես գնա, կուզես մի գնա: (Մեռն կամաց-կամաց պարսպվում է գնալ):

ՍԱԼԲԻ. Դեհ, բարի սնաթ հընի, դե գնա (Մեռն գնում է):

Տ Ե Ս Ի Լ 3.

ՆՈՒՅՆՔ, ԱՌԱՆՑ ՍՐԲՈՅ

ԱՍԻ ԳԻՐՔ. Վարժապետ ջան, գնանք ողեն, մե քիչ ել աշխարքի խեր ու շառից խոսանք: (Դուրս են գնում):

Տ Ե Ս Ի Լ 4.

ՆՈՒՅՆՔ ՅԵՂ ՍՐԲՈ

(Սրբոն նանտայարհի կեսից յես ե դառնում տուն):

ՍՐԲՈ. Հա, դոբ, Սալբի ջան, բան ա, թե ես բանը գլխի եկավ, մախսուս աթլաս դեյրես կհաքնես, նոր կգա:

ՍԱԼԲԻ. Տո, ետ բանը թող գլուխ դա, աթլաս դեյրես ել կհաքնեմ, մարինես ել կքցեմ, հըլա սաղրի սոլեր ել կհաքնեմ: Բա մասխարություն ա, տղա յեմ կարքում, ոչխա եմ սարքում...

ՍՐԲՈ. Դեհ, Սալբի ջան, սապոկներս ու մահուդ չուխես տուր: (Սալբին սապոկները պատից իջեցնում ե յեղ գոգնոցով սրբում, տալիս ե մարդուն ու հագնվելիս ոգնում): Այ կնիկ ջան, յես գնացի...

ՎԱՐՍԱԳՈՒՅՐ

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ԳՈՐՆՈՂՈՒԹՅՈՒՆ

Աղջկա հայր ԱԼՈՅԻ տունը, մի կողմը, գեղեցիկ խալի-յաներով զարդարված քախսին, ԳԼԱՎԻՆ ՔԵՐՈՒՐ քաղ-մած, մի քանի բարձերի վրա. նրանից ցածր ՍՐԲՈՆ, նստած ե տաքուրեկի վրա, իսկ ԱԼՈՆ՝ բավականին հեռու՝ հասակին փռած խալիչին: Նստած են ԱԼՄԱՍՏԸ յեղ տղա ԲԱՐԹՈՆ. ՇՈՒՇԻԿԸ ամբողջ ժամանակ մոր կողքին՝ գլուխը կախ՝ կանգնած ե. դուռն մոտ, փոք ինչ հեռու՝ պատին հենված ե ԳԼԱՎՈՒ ՅԱՍԱՎՈՒԼԸ, հրացանը ուսին:

Տ Ե Ս Ի Լ 1.

ԳԼԱՎԻՆ ՔԵՐՈՒՐ, ՍՐԲՈ, ԱԼՈ, ԱԼՄԱՍՏ, ՇՈՒՇԻԿ, ԲԱՐԹՈ յեղ ՅԱՍԱՎՈՒԼ

ԱԼՈ. Հը, վոնց եք, լա՛վ եք, գլավին աղա:

ԳԼԱՎԻՆ ՔԵՐՈՒՐ. Շնորհակալ եմ, լավ, համա դու արի տես, վոր գանգատավորի ձեռից աչք չեմ բացում:

ԱԼՈ. Բա, ժողովուրդ ա, ետենց կըլնի, բա ահագին մհալին կառավարելը հեշտ բան գիտես, ինչ:

ՍՐԲՈ. Քեռորի աղա, քո զարբն ա, վոր ժողովուրթ կկառավարես, գիտես:

ԱԼՈ. Հալբաթ վոր. Քերորի աղի զառըը չըլներ հա, աշխարհն իրար կուտելին, շունը տերը չեր ճանաչի:

ԲԱՐԹՈ. (Նստելու ժամանակ կանգնած ե): Ամեն բան լավ ա: Յերկար կյանք հլնես, համա մեր ետ սարերն ել թե ետ անիրավ քրդերի ձեռքից առար, են վախալ լազաթ կտա: Ել ուրիշ պակասություն չունենք:

ՍՐԲՈ. Ճշմարիտ ա. ետ անիրավները սարերում մեզ շատ նեղություն են տալում:

ՎԱՎԻՆ ՔԵՐՈՒՄ. Տո, դուք քեզներդ քոք պահեք, թե մե
տապալդ տարի չեղ գլավին կընտրեք, մի քրդի փափախ
եղ չեք տեսնի մեր սարերում:

ՍՐՔՈ. Քո գլուխը սաղ ըլնի, ինչ ուզենաս, վոր չես անի:
Թորփախ յերանալ քո ձեռի մեջ, կոպերնատ քո
մարթ, դաթի ակենթ մակենթ, պրիստավ, մրիստավ
դիփ քոնն են ու կան:

ԱՆՈ. Հալբաթ վոր, իրա գլուխը թող սաղ ըլնի, մեղնից
անպակաս ըլնի, մինչև Դադստան, Արաքստան եղ եր-
թաս, ասես գլավին Քերոփի մարթն եմ, քեզի սուրբ-
սուրբ կանեն:

ԲԱՐԹՈ. Ճշմարիտ ա, ետենց ա. մեկել որս Գյուլմըուա
գալուց՝ Դուրգաթ գեղի մեջ մեռանք սրա նրա դուռը
ման գալուց՝ անուռն մարթ մեզի ներս չառավ: Մեկ
եղ ձեզնից լավ չնի, են կողմից մի իշխան մարթ
դուրս եկավ, ասաց. տղերք ջան, վոթեղացի չեք.
ասինք, գլավին Քերոփի յերկրից: Ախպեր ջան, ես
բանը վոր իմացան, մեզի հրամեցեք արին, տարան
իրանց ողեն: Ողան, ինչ ողան, մե սե ահագին վանք,
եղ ուտել, եղ խմել, եղ չայ, եղ փունջ, եղ թորդան,
եղ դոշակ, վոթն ասեմ:

ՍՐՔՈ. Յերկար կյանք հլնի. խոսքը մարդիս տերն ա,
բոտեղ են ասե. տերովին տերն ե կերե, անտերին
գելը:

ՎԱՎԻՆ ՔԵՐՈՒՄ. (Ուռած ու փելած): Գովասանք չնի,
ինչ Դադստան, ինչ Արաքստան, ինձի ձանաչելը դես
Դազախ, Բորչալու թուրքերի մեջ:

ՍՐՔՈ. Ա, ողորմի հորդ, խոսքդ հալա մեկ շաքարով
կտրա: Քերոփ աղա, մեկել տարին յես գնացի թուր-
քերի մեջ, պանիր առնելու: Դաչաղ եմինի տղեն քե-
զի շատ սիրով և կարոտով բարե եր անում:

ՎԱՎԻՆ ՔԵՐՈՒՄ. Հը, ինձի աշխարք կճանչնա, ինձի ա-

նուռն հողը ծնած ինտան հլա չի մերժե, թե Այոն
մերժի. աշխարքի մեջ խայտառակի, ետ չեմ գիտի:

ԱՆՈ. Վայ, չե, իմ կողմանե թող են մարթի տունը քանդ-
վի, ով վոր փոջ թե քեզ կմերժե, ալ խոսքիդ վրեն
խոսք կրերի. մենակ թե մարթի ձեռից դա:

ՎԱՎԻՆ ՔԵՐՈՒՄ. Պարծանք չնի, ամենքդ եղ լավ գինաք,
վոր ինչտեղ բարեգործական խերով բան, ձեր գլա-
վին Քերոփն եղ ետեղ: Այո յեղբայր, քեզնից պահեմ,
աստծուց ինչ պահեմ: Ես ավուր որը, յես գանդա-
տավորներին թողել եմ անտեր, անտիրական, յեկել
եմ յերկու ծաղիկներու բախտավորութլսն համար.
քո ծաղիկ Շուշիկին ուզելու Սրբոյի ջահել-Չվան
Մանուկին:

ԱՆՈ. Վայ իմ գլխին, վայ իմ երեսին, իմ տուն տեղ քե-
զի փեշքեշ, իմ աղջիկն եղ քեզ դուրբան. թայնու,
թայնու, յես Այոն եմ, յես ա խարքի մեջ բան կհաս-
կընամ, մարդ կճանչնամ: Յես մեծավորի հետ նը-
տած, կանգնած մարթ եմ. յես իշխանավորի պա-
տիմն եղ գինամ, նոքարին ել. Տես, Քերոփ աղա,
անուռն ինտան, վոր իրա տեղից իրար եկավ, յես
կհասկնամ, թե ինչի՞ համար ա, յա թե չե նրա
մտքին ինչ կա. հալա դոնեն չմտած, յես ձեր մտքի-
նը հասկացա: (Գիմում ե կնոջը): Ետենց չե, Բա-
րեյի աղջիկ: (Կինը գլխի շարժումով համաձայն-
վում ե): Համա ետ բանի համար մի թեթե սովեթ
կանեմ պառավիս հետ, նոր ձեզ պատասխան կտամ:

ՎԱՎԻՆ ՔԵՐՈՒՄ. Ետ քո բանն ա, համա գիտես պապա-
կան առակը ինչ ե ասում. ինչ վոր ուզում ես անել,
սիֆթա կնդանդ հետ մասլահաթ արա. լսի, տես, թե
կնիկդ ինչ կասի, հակառակն արա, անպատճառ հա-
ջող կլինի գործդ: (Գիմում ե Ալմասին): Ալմաստ
քուլիկ, ետենց ա: (Ալմաստ փոքր ծածկելով, քեթեվ
ժայռում ե: Ներս ե մեկում Մեկիսնը, մեռիկն ծրա-
նե):

Տ Ե Ս Ի Լ 2.

ՆՈՒՅՆՔ ՅԵՎ ՄԵԼԻՏՈՆ

ԳԼԱՎ. ՔԵՐՈՒՅ. Հը, ի՞նչ կա, Մելիտոն:

ՄԵԼԻՏՈՆ. Սկի, աղա ջան, յեքստրեննի թուղթ կա նա-
չախիկիցը: (Տալիս է ծաւառները):

ԳԼԱՎ. ՔԵՐՈՒՅ. Ես լավ ելավ, մենք Սըքոյի հետ կեր-
թանք ողեն, յես իմ յեքստրեննի փակեթները կկար-
դամ, տենամ, ի՞նչ կգրեն: Եգ ժամանակ դու մասու-
հաթ արա քուլքիկ Ալմաստի հետ, խաբար արա,
մենք ողից կգանք:

ԱԼՈ. Ես լավ ասիր, զաթի ողեն սարք, խալիչէք փռած.
մաքուր, իսպահի, հրամեցեք, հրամեցեք (Քերորը,
Մելիտոնը յեւ Սրբոն գնում են):

Տ Ե Ս Ի Լ 3.

ԱԼՈ, ԱԼՄԱՍ, ԲԱՐԹՈ, ՇՈՒՇԻԿ

ԱԼՈ. Ե, Բարեյի աղջիկ, ասա տեսնանք, միտքա ի՞նչ ա,
իմ խելքով ես բանը գլուխ դալու բան ա:

ԱԼՄԱՍ. Վսնց թե գլուխ դալու բան ա, ես ի՞նչ ես ա-
սում, չեմ հասկանում: Առաջին, վոր տղեն մեկ մաս
թֆալ ա, իսկ քո աղջիկը 18 տարեկան, չուժքի կար-
կտի տարին է ծնվել. են ժամանակ, վոր ցորենի
խալվարը ելավ հարիր մանեթ: Մեկ ել վոր, քանի-
քանի, լավ-լավ տղերք եկան ուղեղու, հայդե արիւր,
իսկ հիմի միտք ունես, տաս Սըքոյի գրկանոցին, վոր
են ա, ժամի դուռը կոճի յե խաղում, վոր տասը
գառ համբել չգիտի. ինչ ել ունեն, 20 հատ վոչխար.
2 կով, 2 լուծ յեգ, 2 լուծ գոմեշ: Ենքան ել հա-
րուստ չի, վոր ասեմ, հարստի տղի յեմ տալիս:

ԱԼՈ. Ես յես լավ գիդեմ, համա, դու արի տես, վոր
գլավին Քերորի նման մարդը լայեղ է արել, վոր
գրել մեր տունը. դու չես գիդի, վոր ուղողի մեկ

յերեսն է ամոթ, չտղողի յերկու: Դու արի ու գլա-
վին Քերորի պես մարդուն դարդակ ճամբու գիր,
ի՞նչ, հեշտ բան ա, կամ մասխարութիւն ա:

ԲԱՐԹՈ. Ափոն ողորթ ա ասում, նրան գլավին Քերորի
կասես. մերը չմենի, եքուց թշնամացավ, ենենց
թալաքի մեջ կըցի, վոր տուն տեղ ծախենք, տակից
յկարողանանք դուրս գանք:

ԱԼՄԱՍ. Բա, ալ վորդի, դուք կուղեք ձեր աղջկանը
կորցնէք: Դուք շատ լավ գիտեք, վոր աղջիկը ուրիշ
տղի վրա աչք ունի: Հլա եդ ել մի կողմ դնենք,
ախար Սըքոյի տղեն հացին փափա չա ասում, թա-
նին ել ֆուֆու:

ԱԼՈ. (Բարկացած): Դու հալա կնիկ ես, դուռտ ա, մա-
գերդ յերկար են, համա խելքդ կարճ ա. յես քեզ
ախր բան ասացի. գլավին Քերորին չեմ կարա դա-
դակ հետ դարձնի: Մեկ ել իրանք Մանուկենք
կարքին ոչախ են, զաթի Սըքոն ել անվանի իշխան,
քանի, քանի տարի մարդը քոխվաշութուն ա արել,
եւ սահաթին ել սուղյա յե: Զաթի, խոսքն ել մար-
թի անունն ա:

ԲԱՐԹՈ. Ափոն ողորթ ա ասում, աղե ջան, դու գուր
տեղն ես ընկել աղջկանդ խելքին ու խոսքը ես կողմ,
են կողմ ծոռւմ: Շատ ել են տղին սիրում ա, ե,
քանի կոպեկ արժի են սերը: Սերս վճրն ա, բան
վճրն ա, անոթի փորին ի՞նչ սեր, ի՞նչ բան: Հա,
դուռտ ե, Մանուկը յերեխա յա, համա թե յերը
մեծացավ, մեր բոլորից ել բոլով կլնի: Բոլ ա, բոլ,
թող խելքը գլուխը հավաքի, մանի Սըքոյի պալատի
նման տունը, իրա համար ուտի, խմի, զարկի, թափի...

ՇՈՒՇԻԿ. Ես ի՞նչ ա դու կասես, առնողը մագյար՞ յես
չեմ: Յես են յերեխին չեմ առնի, վոր չեմ առնի:

ԱԼՈ. (Բարկացած): Սուս, անամոթ, ես եր պակտս, մե-
ղա քեզի աստված, ես որին ել հասանք: Տո, անա-

մոթ, անդգամ, քու ելածն ինչ ա, վոր քու հոր գեմ
կխտաւ: Դէ, դէ, մեկ էլ ձեռնա չարեմ, թե չե ձիւ
պոչից կախ կանեմ, կքցեմ քարերը: Հալա դու տես
աշխարհի բանն ե՞ Բա յես վնց զափակ եյի, վո-
րորմած հերս ասաց՝ ձեր մորն առ, յես էլ առա:
Պակաս մարթ ու կնիկ ելանք, պակաս ձեզ նման
երեխերը ունեցանք, հալա, ձեզ մի լավ թամաշա ա-
րեք, ասում եմ, լուսահողի հերս ասեր՝ մեռիր, կմեռնի,
ասեր՝ ապրի, կապրի:

ՇՈՒՇԻԿ. Ափո ջան, յես իմալ առնեմ են երեխին. ամեն
վախտ էլ քո խոսքերը սրբությամբ կատարել եմ,
համա ետ բանը չեմ կանա կատարի: Կմեռնեմ, ետ
բանը չեմ անի: Ձեմ անի, վոր չեմ անի... Ինչ ա-
սեմ, են որը սե ընեք, վոր չծնվի յես: (Ձեռները
վեր կաշկառած): Այն աստված, դու մաղյար սե իր
զրել իմ ճակատին. կրակն ընկներ, երեք աղջկա ո-
րորոցը, յես էլ վառվելի, պրծնելի ես սե ու դուր
որերից: (Հեկեկում է):

ԱԼՄԱՍՏ. (Աղջկան փաթարվելով, լալազին ու խեղդ-
վելով ասում է): Բան չկա, բալես, երած սրտիդ
համբերություն...

ԱԼՈ. Այ, վորտեղ են ասած՝ խելոք մարդ. գլավին Քե-
րոփը քիչ առաջ Յեղյա մարգարելի պես ասաց —
ինչ ուզում ես անել, սիֆթա կնկանդ հետ սովետ
արա, լավ լսի, տես, ինչ վոր նա կասի, դուն հակա-
ռակն արա, անխոս լավ կլինի: Հիմա յես էլ ետեկն
վճռեցի. վոր մեր ու աղջիկ մեռնեք, կոտորվեք, ետ
բանը պիտի գլուխ գա, քանի վոր իմ գլխին փափախ
կա, վոչ թե լաչաք: Ետ ձեր բանը չի: Դուք ձեր
դործին կացեք, իմացանք: (Բարձր ձայնով): Գլադա
Բարթն, գնա, համեցեք արա, թող գան: (Յեր գլա-
վին Քերոփը ներս է մտնում, Շուշիկը դուրս է
գնում):

ԳԼԱՎ. ՔԵՐՈՒՄ. Թագադան՝ բարե ձեզ:

ԱԼՈ. Այ բարով, հազար բարով, համեցեք նստեք, բարձ
բերեք եստեղ. Շուշիկն ուր դնաց: Քերոփ աղա,
ասա տեսնանք, թղթերիդ մեջ սկի ինչ կար...

ԳԼԱՎ. ՔԵՐՈՒՄ. Վողջություն, ամեն բան լավ է, նաչալ-
նիկը ինձի բարե ա արել ու յեքստրեննի կանչել ա:
ԱԼՈ. Ողորդ, Քերոփ աղա, քո արինն ինչքան քաղցր է.
Կավկազի մեջ էլ մեծավոր չմաց, վոր քեզ չսիրեն
ու քու խոսքն էլ չլսեն:

ԳԼԱՎԻՆ ՔԵՐՈՒՄ. Ինչպես տեսնում եք, մինչև որս թա-
քավորի պես ապրում եմ, ընդուր համար, վոր յես
ժողովրդի ցավը քաշում եմ, դրա համար էլ մեծա-
վորները հյա չտեսած, հատկանում են: Այ, յես ձեզ
մի բան ասեմ, հավատացեք, յես կյանքիս մեջ քիչ,
քիչ, մի հազարից ավել տղա յեմ պսակել, են էլ ե-
նենց տեղեր, ենենց տեղեր, ենենց տեղեր, վոր իս-
կի գլուխ գալու բան չեր:

ԱԼՈ. Ըստեղ են ասել, կուժ, քեզ ասեմ, կուլա, դու հաս-
կալիր: Ներողություն, Քերոփ աղա, ասածս առաւի
համար, քո ասածի Ալանվերդին ինձ մոտ ա...

ԳԼԱՎ. ՔԵՐՈՒՄ. Հասկացող մարդը իսկույն կհասկանա:
Դե ասա, տեսամ, ասա: Մեկ եղ արադի շիշ ջիբիցդ
հան, որհնած արծվի կաթով բերաններս թրչենք, մե
լավ քեֆ քաշենք, աշխարուս մեռնել կա...

ԱԼՈ. Վոնց վոր յես ձեզ առաջուց ասացի, ելի ասում եմ,
վոր յես խոսքիս տեր մարդ եմ, ավելի շուտ կու-
ղեմ՝ իմ տունը քանդվի, քան թե քեզ նման իշխա-
նը իմ տնից դարդակ դուրս գնա. մի աղջիկ չե՞,
քեզ դուրբան... համա ձեզնից ինչ պահեմ, պառավս,
մեկ էլ աղջիկս մի քիչ չեմ ու չում են անում, հա-
մա քանի գրող արժի:

ԳԼԱՎ. ՔԵՐՈՒՅ. Ե՛, խնամի Այմաստ, մոտ արի տենանք,
քնչ ես սուքն առել, սեղ նստել. քնչ ես մեզի ես-
քան ցավեցնում, կրակի վրան ել պաղ ջուր լցնում.
մեկ տղա, մեկ աղջիկ չե՞, բախտավոր ըլեն, մի բար-
ձի ծերանան, վասարամ...

ԱԼՄԱՍՏ. (Տխուր, սրտում, փրք, բերանը ծածկած, ցածր
ձայնով): Աղա ջան, յես սրտանց ուրախ եմ, մեկ
աղջիկ չե՞, քեզի ղուրբան, բայց բանն ես, վոր տղեն—
Մանուկը շատ յերեսայ ա, Շուշիկս ել 18 տարե-
կան, թե չե, յես իմ մանը կուզեմ, քեզ նման իշխա-
նի խոսքի վրեն խոսք բերել չեմ ուզի...

ԳԼԱՎ. ՔԵՐՈՒՅ. Այ հեր որհնած, վոր տղեն մի քանի
տարով փոքր յեղավ, աշխարք պտի քանդվի, իմ խել-
քով հլա լավ ա, դուք պտի ուրախ հլնիք, վոր աղ-
ջիկը թամամ խելքանա ե, տղին իրա բոի սեջ կը-
պահի, ինչ թավուր ուզենա, են թավուր ել կմե-
ծացնի: Մեզից շատ-շատերն են ետ թավուր պսակ-
վել. պակաս կաթն ու կորեկի պես կապրեն: Այ
ջանրմ, բան գինաք, բան ասացեք, թե չե ձեր ա-
սածների մեջ իսկի նյութ չկա: (Բարձր ձայնով Սըր-
ֆոյին): Դեհ, մեկ արաղը հան, սիֆթա տուր խնա-
մուտ:

ՍՐՔՈ. (Արաղի շիւր հանելով գրպանից, բացում ե յեմ
լցնելով՝ առաջարկում Ալոյին): Համեցեք, թաղա
խնամի ջան, համեցեք: Առ, վաւելա, ամեն բան լավ
կլինի: (Բաժակը բաժական ժամանակ մնում ե ան-
շարժ, մերթ ընդ մերթ կնոջ յերեսին նայելով, հետո
վերցնում ե բաժակը՝ հուզված):

ԱԼՈ. Բարով եք յեկել, հազար բարի, մեր տուն-տեղ, հե-
լած-չեղած, ձեզի ղուրբան: Շուշիկն ել ձեզի փեշ-
քել. խնամի Սըքո, աստված խեր տա, խերով բա-
զար ըլի: Բո սրբազան պարտքն ե՛ իմ աղջկան վոչ
թե հարսի պես պահես, այլ աղջկանիցդ ել լավ Հա-

լա, մեկ մոր յերեսին նայեք, կասես Ալագլագա
մթնած ամպ լինի: Եհ, բոլորտ ել վողջ լինեք: (Սըր-
ֆում ե):

ԳԼԱՎ. ՔԵՐՈՒՅ և ՍՐՔՈ. Անուշ, անուշ...

ԱԼՈ. Հալա մեկ խնամաթառ ել լցրու, քուրիկ Այմաստին
տուր, թող նա ել վայելի: (Այմասը հրաժարվում ե
խմելուց, բայց յերկար ստիպելուց հետո՝ ակամա
հնոհավորում ե գլխի շարժումով, բաժակը մոտեց-
նում ե բերանին, առանց խմելու հետ ե դնում սե-
ղանի վրա: Գլավին Քերոքը ստիպում ե, վոր խմի,
բայց Ալոն միջամտում ե, ասելով, քե Այմասը
խմիչք գործ չի ածում. Սըքոն բաժակը լցնում ե յեմ
սալիս Գլավին Քերոքին):

ԳԼԱՎ. ՔԵՐՈՒՅ. Կենդանութուն, սաղ ըլեք. յես սիֆթա
շնորհակալութուն կ'ալանեմ խնամի Ալոյից ու
քույրիկ Այմաստից, վոր իմ պատիվը, վ'նց վոր
հարկ ե, պահեց ն, դատարկ ձեռքով յետ չդարձրին,
դուշմանին չուրախացրին: Տանուտեր Սըքո, դու ել
սաղ ըլնես, քո աչքն ել թող յույս ըլնի: Յես խմում
եմ յերկու ծաղիկների կեսացը, փեսացու Մանուկի
և հարսն սցու Շուշիկի: Թող աստված նրանց ան-
թառամ պսակին արժանացնե, մեկ բարձի ծերանան:
Համով հոտով ըլին. հա, ուր ա հարսնացու Շուշիկը,
չկա՞, կանչեք, թող գա: Եհ, սաղ ըլնեք: (Կննծում ե,
«անուշ», «անուշ» կոչում են բոլորը):

Տ Ե Ս Ի Լ 5.

ՆՈՒՅՆՔ ՅԵՎ ՇՈՒՇԻԿ

ԱԼՈ. Ահա, աղջիկս յեկավ: Արի հայրիկիդ մոտ, բալիկ ջան:
(Փաքաքվում ե աղջկան): Հը՛, ծնողն ել իր զավակի
վատ ուզվի: Իմացիր, վորթի, յես քեզ ենենց սեղ եմ
կամեցել, վոր մնալի մեջ անուն ունեն, մարթիք ոչախ
են, իրանց համար առանց մուննաթի կաշխատեն ու

կապրեն: Հլա դոնից եկող մի տառը անոթի մարթու
ել կկշտացնեն: Ղորթ ա, Մանուկը մի քիչ պստիկ ա,
համա, լավ հոր մօր զավակ ա. եստեղ են առած՝
«աղեկ ձագն ի ձվին, աղեկ մանուկն որորոցին»:
(Կնոջը): Արի, կողակից ջան, արի, ինչ ես սուքն
առել, սեր հասել. աստված փողորմած ա, դու զառուր-
մա բեր, պանիր բեր սուֆրի վրա, ամեն բան լավ
կ'ինի:

ՍՐՔՈ. (Շուշիկին): Արի մօտիկ, արի, իմ քաղցր հաբս-
նացու. սաղ. մնացինք, չմեռանք՝ կտեսնես. քեզ վննց
կպահեմ. ենքան վոսկի նապալիսն կախեմ վզիցդ, վոր
ճրագի պես լուս տա, չուզի աչքն ել քողցու. (Աղջիկը հորից չի հեռանում):

ԳԼԱՎ. ՔԵՐՈՒՅ. (Յաւաժույին): Այ աղա, մի ձեռաց եքս-
տրեննի մի զուռնա բեր, բլուլ փչոյն ել հետը. բան
ա, թե ուրիշին դամ անելիս կլինեն, ասա, Գլավին
Քերոքը կանչում ե: Հասկացար:

ՄԵԼԻՏՈՆ. Տո աղա ջան, չեմ իմանում ինձնից խամ ես,
ինչ ե. վորտեղից վոր ընի, պլետի տակ քաշելով
կբերեմ: (Դուրս ե գնում):

Տ Ե Ս Ի Լ 6.

ՆՈՒՅՆՔ ԱՌԱՆՑ ՄԵԼԻՏՈՆ

ՍՐՔՈ. Խնամի Ալո ջան մի նեղութիւն քաշի, մեկ մարդ
զրկի մեր տուն, յա թե չե, մկա մերոնցից ձեր լեր-
թիկներին մարթ կլինի, խաբար արա, թող գան:

ԳԼԱՎ. ՔԵՐՈՒՅ Յես պիտի ասելի, են ա, դու ասացիր:
Սուգյա Սրբո, փոնց վոր յերեւում ե, յես ու դու մեկ-
տեղ պիտի մեռնենք, հա...

ՍՐՔՈ. Բախտավոր չեմ, վոր քեզ հետ մեռնեմ, սաղ աչ-
խարհը գիտի, վոր քո պատիվը են աշխարհումս ել
շատ կլինի:

ԱԼՈ. Աղա Բարթո, մի ձեռաց գնա, խնամիքին բեր:

ԲԱՐԹՈ. Ես սհաթին, Ափո ջան (գնում ե):

ՏԵՍԻԼ 7.

ՆՈՒՅՆՔ ԱՌԱՆՑ ԲԱՐԹՈՅ

ԱԼՈ. Դե, մատաղ ձեզի, դե կերեք, խմեք, քեֆ արեք
դուշմանի աչքը հանեք: Ի՜նչ եք վախենում, զինին
ու արաղը ծով ե: Դե յալլա, յալլա, յես ձեզի դուր-
բան, դուք ինձի վոչ...

ԳԼԱՎ. ՔԵՐՈՒՅ. Սուգյա Սրբո, մե թութունդ տուր, տե-
համ, մե պապիրոս քաշենք:

ՍՐՔՈ. (Գլավսնները նայելով յեվ ծխախոտի տուփը չգտնե-
լով) Վա՛յ, իմ աչքերը քողանան, գլավին աղա ջան.
թութունս մոռցա տանը: Եղ անտերը դուլում բան
ա քաշողի համար. առանց հացի մարթ յուր կեթա,
համա առանց թութունի մարթս թամամ կցնթի:

ԳԼԱՎ. ՔԵՐՈՒՅ. Թութուն չկա, չկա, հո յերգը կա: Այ,
ողորմի հորդ, մե քո են քաղցր ձենով թութունի յերգն
ասա, նրա դովքն արա, մինչի դուռնեն կգա:

ՍՐՔՈ. Աչքիս վրա, Քերոփ աղա: (Ոձիք բացելով յեվ
կոկորդը մտնելով, յերգում ե, ձեռքը համաչափ
շարժելով՝ ըստ յեղանակի տափի: Գլավին Քերոքն
ու Ալոն տնում են նույնը, ձայնակցելով Մեֆային.
«վա՛յ լըմե, վա՛յ» կրկնակը յերգելիս):

«Սեր, արաբա դառնա կաճկա,

Քաֆուր թութուն ելավ պաշկա,

Քեզնից դոռա ել բան չըկա,

Թարիֆդ անեմ, ազիզ թութուն,—

Վա՛յ, լըմե, վա՛յ:

Տրդերք գլբին խառ կարմիր ֆառ,

Իրար կասեն՝ նափասըմ տաս.

Դիվանխանեք միշտ ման կըգաս,

Նաչալնիկ ես դառե, թութուն,—

Վա՛յ, լըմե, վա՛յ:

Թե կըքաշեմ՝ սիրտ կխառնա,
Թե չեմ քաշի՝ որդս դառն ա.
Խեղճ Արթենն իր ք չ կըբառնա,
Կերթա ձեռեղ գանգատ, թուլթուն,—

Վայ, լըմե, վայ:

ԳԼԱՎ. ՔԵՐՈՒՑ և ԱԼՈ. (Հիացած բացականչում են): Այ, սաղ ոլ, ալ, ձենդ անսպառ, սուղյա Սըբո: Հո խնամի չես, հազարան բիլբուլ ես:

ԳԼԱՎ. ՔԵՐՈՒՑ. (Վոգեվորված բարձրացնում է բաժակը): Սուղյա, ալլահվերդին քեզ մոտ, ես թանգագին կենացը խմում եմ քո թաղա խնամինների — լեղբայր Ալոյի և քույր Արմաստի կենացը: Յերկուստ ել վողջ լինեք, բարով, խերով ձեր Բարթոն ել ես որին արժանանա: Իհարկե, «աթ աթասլնա չյաքյար. ողուդ դայրսնա»: Բարթոն ել, կասես, հոր պնչից թուել ա. թող սաղ ըլի, իրա հոր ոջախից անպակաս րլի: Ինչ առել կուզի, աշխարհ ել գիտի, վոր Շուշիկը Ալագյաղա անթառամ ծաղիկն ա, սիրունության, թե բնության կողմից, մոր հետ ինչպես մի սանդրի կտավ ըլեն. թող ետ թավուր մերը ուրհնվի, վոր ետ տեսակ զավակ ա մեծացրե, վոր մեր սաղ չերկրի փառքն ու պարծանքն ա. ետ է պատճառը, վոր ուղոյները իրար ճար ու ճամբա չեղին տալիս, դռնից մտնում՝ յերթիկից գուրս գնում, յերթիկից մտնում՝ դռնից լելնում: Ուրեմն, ձեր թանգագին կենացը: (Վոնձում է):

ՍՐՔՈ. Աղա ջան, աստված թող մեր ումբրից կտրի, զնի քո ումբրի վրա. եստեղ ե ասած.

«Աղամ վար, քի աղամլարըն նախշի դրը,

Աղամ վա, քի հեյվան ոնդան չախշի դըր»:

Ուզում եմ ասել, վոր դու մեր չերկրի ծաղիկն ես ...

ՏԵՍԻԼ 8.

ՆՈՒՅՆՔ ՅԵՎ ՍԱԶԱՆԴԱՐՆԵՐԸ

ԳԼԱՎ. ՔԵՐՈՒՑ. Ահա սազանդարներն ել յեկան. բա ուր ե, Սըբո, ձերոնք չկան...

ՍՐՔՈ. Ես ա, կգան...

ԱԼՈ. Ուստեք, համեցեք, նստեցեք: Համա Քերոյ աղա, ինչ ուստեք են, թե բլուլի վրա յեն փշում, թե նախնի:

ԳԼԱՎ. ՔԵՐՈՒՑ. Բաց դու արի տես, վոր յես բլուլը ավելի յեմ սիրում: Եսենց ջիգար մղկտացնող բան չկա: Իլլաքի սավդաբար մարդու համար:

ՍՐՔՈ. Բլուլի տունն ավիրի: Չուրի Ստամբուլ ել կփչեն:

ԳԼԱՎ. ՔԵՐՈՒՑ. Մե բլուլդ սարբա, աչքերս ջուր կտրալի մե վոչխար՝ բաշա, տենանը: (Բաժակը ցալիս է գուռնաչուն): Մե առ, առ, առ, մե կատարդ տաքացրու, են վախտը յես գիտեմ, վոնց կփչես: (Նվագում են յերեմով անդադար խմում են, Շուշիկը սխուր, գուլսը ծռած՝ նսած է մոր մոտ ու յեղանակին հարմար ուրում է գուլսը: Մի փչ անց, Մանուկը ներս է մտնում. մոր փեշից բռնած՝ սի ֆանի կանանց հետ):

ՏԵՍԻԼ 9.

ՆՈՒՅՆՔ, ՍԱԼԻՆ, ՄԱՆՈՒԿԸ ՅԵՎ ԲԱՐԹՈՆ

ԱԼՈ. Վայ, բարով, հազար բարի, իմ աղա փեսա, իմ քաղցր խնամիք, համեցեք, համեցեք, նստեցեք, (Ներս մտնելուց բարեվում են բոլորին, Շուշիկը առանձին դժվարությամբ բարեվում է սկեսուրին, վորը նրա գեմին առնելով ափերի մեջ, առանձին-առանձին պաչում է քեբը: Շուշիկը Մանուկին չի բարեվում):

ԳԼԱՎ. ՔԵՐՈՒՑ. Առաջարկում եմ խմել Սալբու և Սըբուի կենացը: (Իսկույն յեմ յեք խմում են, չկարողանա-

լով հառել շատ հարթած լինելուց: Մեկնգր շարու-
նակում է նվագել մի շարք արեմկյան յեղանակ-
ներ: Սկեսուրք ձեռքը Շուշիկի վզովը գցած՝ խոտում
է Ալմաստի հետ: Մանուկը ներս մտնելուն պես՝ վա-
զում, նստում է հոր գիրկը յեմ ապա տեղավորվույ
է Մեղյի ու Քերոքի մեջտեղը, ամբողջ ժամանակ
խաղում է Քերոքի խանջալի յեմ կոնակների հետ:
Մերում է Քերոքի մենդալը իր զգեստի փեշերով,
ապա մտնակը խելով յեսաուլից՝ մտնակում է յա-
սաուլին յեմ գուռնաչիներին: Գլավին Քերոքը հար-
թած՝ առաջարկում է Մեղյի յեմ Ալոյի հետ «յալլի»
պարել, վորոնց միանում են բոլորը, բացի Շուշի-
կից: Մանուկն էլ մոր փեշից բռնած՝ վեր-վեր քրո-
չելով պարում է):

ԳԼԽԷ. ՔԵՐՈՔ. (Հոգնած գոռում է. «Աստված շնորհա-
վոր անե»: Կամաց-կամաց՝ «մնաս բարով» անելով,
հեռանում են բոլորը):

Տ Ե Ս Ի Լ 10.

ԱՂՈ, ԱԼՄԱՍՏ, ՇՈՒՇԻԿ, ԲԱՐՔՈ

(Փոքր պառուգայից հետո՝ Շուշիկը հասնելու ժամանակ
կում է):

ՇՈՒՇԻԿ. Ափո ջան, ափո, ծնածս սհաթից մինչև ետոր,
յես քո զեմ թամամ հարս եմ յեղել, բարձր ձեռով
չեմ խոսել, բայց ետոր պիտի խոսեմ: Ափո ջան, դու
ինձ սաղ-սաղ թաղում ես. թող սև ըլեր իմ ծնունդը,
ափո ջան, ափո (ուժեղացնում է լացը): յես լավ
հասած աղջիկ, իմալ ես տալիս ինձ են գրկանոցին,
են հալի ճուտին: Յես ուզում եմ կին լինել, ապրել,
վոչ թե գնալ Սրբոյենց տանը բոժ գառնալ, դարեա-
շութուն անել: Դու լավ գիտես, ես Յ տարի յե, են

աղեն ինձ վրա աչք ունի. մի հասակի ջահելներ ենք,
իրար հետ գառ ենք պահել, խաղացել, մեծացել...

Ախ, ինչ անեմ... (Հանգուր, հոնգուր լաց է լինում):

ԱՂՈ. (Հարթած. հագիվ է իրեն պահում վոսերի վրա):
Սուս, լիբբ, անամոթ, մեկ էլ եսենց բաներ չսեմ,
թե չե, առանց խոսարու՝ կգյուլեմ: (Պառկում է
թախսին, շարունակելով մրմնջալ ֆեթի յերգը):

ՇՈՒՇԻԿ. (Խեղդվելով, բարձրաձայն հեկեկալով յեմ լա-
ցից փաթաթվելով մորը): Աղե ջան, աղե, վոչ բա-
րով, վոչ սարամաթով դու ծնիր ինձի, աշխարհ բե-
րիր: Իսկ դու, ափո, լավ իմացիր, վոր դանակը վոս-
կորիս հասավ, քո գյուլելուց էլ չեմ վախենում: Ա-
վելի շուտ՝ դուն իմ գիտելիս վրա կմղկտաս, քան թե
Մանուկի հարսանիքին կպարես (Բարձրաձայն հեկե-
կում է):

Վ Ա Ր Ա Գ Ո Ւ Յ Ր

ՅԵՐՐԱՐԴ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆ

ՊԱՏԿԵՐ ԱՌԱՋԻՆ

Հեռվում փառագագաթ Արագածի կանաչ լանջերից մեկի վրա կանգնած է, առավոտյան մթնշաղի մեջ, հովիվը, այծեմները (յափնջին) կիսով ձգած ձախ ուսին, վոսնների տակ պառկած գամբու շուներ: Հովիվը հեռվում ձեռքի մահակին՝ յերգում է.

«Աբարան բարձր տեղ ա, վա՛յ,
Ջուրը հիվանդին դեղ ա, վա՛յ,
Յես սիրեցի, վա՛յ, խախը տարավ
Իմ սիրած յարը,
Ախ, թե չառնեմ, վա՛յ, լես կմեռնեմ,
Իմ սիրած յարը»:

ՏԵՍԻԼ 1.

ՏԻԳՐԱՆ ՅԵՎ ՎԱՐԴԱՆ

ՏԻԳՐԱՆ. Բա, ախպեր ջան, եսենց ել կրակ կլինի... եր
ես բանից հետո իմ ապրիլը քանի՞ գրոշ արժի:

ՎԱՐԴԱՆ. Բա, ել ասում ե՛ս...

ՏԻԳՐԱՆ. Բա, ախպեր ջան, ես խի՞ղճ ա. բա ես իսաֆ
մ... որը ցերեկով ինձի գյուլեցին, գրին գեն: Մար-
թիք, են ա, ուզում են զըվաթի դուռով Շուշիկին ձե-
ռիցս թռցնեն, ելի...

ՎԱՐԴԱՆ. Այ ջանըմ, վոնց ել իրար գթել են, թե խղճի,
թե խախյաթի կողմից, կասես մի սանդղի կտավ
ընեն:

ՏԻԳՐԱՆ. Եստեղ են ասած. ես շունն ել են շենն, յեր-
կունն ել մի տնեն. մարթիք թամամ կաթն ու կորեկ
են: Ղուրբան քեզի, հլա ուր ես, հլա ենքան տներ
քանդեն վեր...

ՎԱՐԴԱՆ. Գյուլա չեն բանդե, նոր պըտի քանդեն. ընչի
չե, Գերորը սատանի փահլեվան, Սըքոն ել նրա յա-
լանչին, մեկը զլավին, մյուսը սուդյա, ինչքան մա-
տաղ ընի, ոսկոռը իրար հետ են կռծում:

ՏԻԳՐԱՆ. Վարդան ջան, ես բանը հլա մի լավ կշռա, են
վախտը կտեսնես, վոր թամամ ինձի գյուլախորով
են արել, չումքի վոր, իմ և Շուշիկի իրար աչք գցելը
մեր գյուլի միջի որորոցի յերեխեն ել գիտի:

ՎԱՐԴԱՆ. Տո, հոգուտ մեռնիմ, հալբաթ վոր գիտեն:

ՏԻԳՐԱՆ. Հեռու հարկից, հեռու տնից, հալա են, ե՛ս թիղ
ու կես, գետնի մուսես Սըքոյին ե՛... Աշխարքի մեջ
ինչքան սատանություն կա՝ սաղ նրա մոտ ա:

ՎԱՐԴԱՆ. Դրուս վոր ե, ասում են, ով գիտի, գարունը
հողաբաժնություն ընի, յա չընի՝ Համա, ենքան սա-
տանա մարդ ե, վոր ձուկը գլխիցն է բռնում,
վոր ինչ ա, թագա հողաբաժնությանը իրա լավ-լավ
հողերիցը չկտրեն, ուրիշին չտան: Ու իրա են գրկա-
նոց Մանուկին մի կտոր հողի համար նշանեց: Մենք
ենք խող-գլուխներս, վոր գարի հացին դաթա յենք
ասում:

ՏԻԳՐԱՆ. Տո, այ ջանըմ, այ գլոզըմ, բու ա. տո արևա կսի-
բես, թարգը տուր: Տո ընդոնք վոր կան, հոգուց ու
խղճից գուրկ մարթիք են. (սախալամ) ընձի վոր
դրուտը հարցուս, մարդ պտի ընդոնք երկուսի գլուխն
ել կտրի, աղը դնի, պըծավ, գնաց:

ՎԱՐԴԱՆ. Այ, ինչ եմ ասե, այ, հախ դիվան...

ՏԻԳՐԱՆ. Թե չե, ախպեր ջան, հողի լավը իրանց, ախչկա
լաֆս իրանց, բա մենք ի՞նչացու յենք ես դուրը աշ-
խարհի մեջ:

ՎԱՐԴԱՆ. Դրուսա վոր է. համա, խալը մեր գեղի խաղ
կապող աշուղ Մեղքոնի առածն է ըլկելու, վոր ա-
սում էր.

«Մարդ կա կուսա, կիմա, հայ կանա.
Մարդ կա, դարդի ձեռքից վայ կանա.
Քանի, քանի տղամարդիկ վայ կանա—
Մեկ սեր սալսեն, մեկ աղխարսրյուն»:

Հիմա քոնն ա, ինձեն բեշբեթար, ինչ ունես, քո
սրախովանքն էլ ես աղջիկն ե, են էլ ձեռիցդ հա-
նում են:

ՏԻԳՐԱՆ. (Կասաղաձ): Վարդան ջան, եղ, եղ, ինչ ես
ասում, առ, մազյար յես մեռել եմ, վոր եղ բանը
գլուխ դա: Տո յես ես աշխարհը քար ու քանդ կա-
նեմ, (ասամներս կրհսացնելով) ես առամներով
Քերորի են, են, բոկը կկրծեմ, արուհը կխմեմ: Բոլ
ա, ախպեր, բոլ ա, մենք էլ մարդ ենք, մենք էլ հո-
ղածին ենք, մեղ էլ աստված ա ստեղծել: (Վոսթի
նայն. կամաց): Կա, չկա, ես եկողը Շուշիկն ա...

ՎԱՐԴԱՆ. Դե վոր եղպես ա, յես գնացի. ամեն բան Շու-
շիկին լավ հայն, թափն, վոր իրա խոսքին պինդ
կայնի, իսկ վոր բանը հասավ զոռին՝ թող Սըքոն ու
գլավին Քերորը իմանան, վոր Վարդանը քամակիս
կայնուկ ա:

(Զգուշությամբ հեռանում է: Յեղվում է ՇՈՒՇԻԿԸ.
ուշիմ կեցավ, չորս կողմը դիտելուց, ջրի սափորը գե-
սին դնելուց հետո, փաթաթվում է Տիգրանին, գրկախառ-
նվում ու համբուրվում են):

Տ Ե Ս Ի Լ 2.

ՏԻԳՐԱՆ ՅԵՎ ՇՈՒՇԻԿ

ՏԻԳՐԱՆ. Հը, հերդ նշանիդ արաղը խմեց, ելի:

ՇՈՒՇԻԿ. Ախ, արաղը խմեց, վոր ինձի ես ուրը գցեց...

Հալեց, մաշեց, երեց, խորովեց... (ասաղակելով): Ինչ

ասեմ, գլավին Քերոր, բալետ կատղի, կարմիր գլուխ
ռասա գաս, ես, ես... մարդագելը վոր չլնեի, ես
բանն էլ չեի ըլնի...

ՏԻԳՐԱՆ. (Անկամբեք): Տո, դահրուժարը խմեց, սե ցավը
խմեց: Դու են ասա, դու, դու ինչ ասիր. յա ինչ
արիր:

ՇՈՒՇԻԿ. Տո, դու հողը ասա իմ գլխին, ինչ ձեռքիցս
կգար, վոր ինչ անելի...

ՏԻԳՐԱՆ. Հեռո, հեռո...

ՇՈՒՇԻԿ. Հորս էլ ինչ ասես, վոր չասի:

ՏԻԳՐԱՆ. Ասա, ասա, ինչ ասիր:

ՇՈՒՇԻԿ. Ասի, վոր հագար գլավին Քերոր մեռնի, եղ գըր-
կանոցին չեմ առնի, ու չեմ առնի, ափո, վոր մոր-
թես, փրթես, դնես խանչալի տակ զինա-դինա անես,
չեմ առնի, վոր չեմ առնի:

ՏԻԳՐԱՆ. (Մեղմացած): Բա ինչ ես ասում, ինչ անենք:

ՇՈՒՇԻԿ. Խելք մնացել է գլուխս, վոր խելքակտոր բան
ասեմ:

ՏԻԳՐԱՆ. Շուշիկ ջան, էլ ուրիշ ճար ու ճամբա չկա,
փախչելուց սավալի...

ՇՈՒՇԻԿ. Փախչելուց...

ՏԻԳՐԱՆ. Փախչենք, գնանք հեռու, հեռու...

ՇՈՒՇԻԿ. (Ուրախ բռնած Տիգրանի ուսը): Փախչենք,
փախչենք, ինչ լավ ասացիր:

ՏԻԳՐԱՆ. Դեհ ջանս, շուտ արա, շուտ, քանի մարդ չկա
թռչենք: (Շուշիկը լուռ է: Մի քիչ հեռանալուց):
Դե շուտ արա, շուտ, ինչ ես քարացել... (Թեվիցը
խառնելով), գե հը, գնանք, միտք անելու վախտ ես
գլխի...

ՇՈՒՇԻԿ. Տիգրան ջան, Տիգրան, մի քիչ սաբը արա. ախր
ուր գնանք, ինչ անենք, վո՞նց փախչենք...

ՏԻԳՐԱՆ. Հըլա, հըլա... (զայրացած) աղջի, խելքս թրուց-
րի՞ր, գե՞հ, հիրար արի, գեհ, շուտ արա...

ՇՈՒՇԻԿ. Ի՞նչ հիշար դամ, ի՞նչ անեմ:

ՏԻԳՐԱՆ. Ձեռ գալիս, հա...

ՇՈՒՇԻԿ. Վախում եմ, ամոթ ա:

ՏԻԳՐԱՆ. Վախում ես, ամոթ ամ, հընչի՞ր...

ՇՈՒՇԻԿ. (Տիգրանի ձեռքը ամուր բռնած): Տիգրան, վախ
քերիս ղուրբան, իմա՞լ փախչեմ, իմա՞լ հորս ու մորս
նամուսը վոսնակոխ անեմ, նրանց անեծքի տակն
ընկնեմ: Իմա՞լ վորդոց վորդի՞ հորս ոջախը խայտա-
ռակ անեմ:

ՏԻԳՐԱՆ. (Վերին ասիմանի գազազած յեվ կասաղած):
Հը՛մ, չեռ գալում հա... մազյար մեր բախտավորու-
թյունը հորդ ու մորդ նամուսին ես մատաղ անում,
կամ սրա, նրա-լավ վատ ասելուն ես բախշում: (Անա-
սելի գազազած յեռ ե մղում Շուշիկին): Թո՛ղ թեա,
թո՛ղ, քեզ եմ ասում, թող, չեմ ուզում...

ՇՈՒՇԻԿ. (Լացր ուժեղացնելով): Ախր, քեզ վննց թող-
նեմ, առանց քեզ վննց ապրեմ:

ՏԻԳՐԱՆ. (Ծայր ասիմանի կասաղած): Վոչ թողնում
ես... վոչ փախչում ես, քանզվես աշխարհ, ավերվես
յերկիր... (Ուժգնությամբ ձեռքը ազատում ե Շուշի-
կից յեվ անհայտանում):

ՇՈՒՇԻԿ. (Փոք ինչ լուռ մնալուց հետո, սարսափահար,
հեկեկալով) Տիգրան ջան, Տիգրան, իմ ջան ու ջի-
զար. Տիգրան, Տիգրան, Տիգրան... (Ձայնը յեվ լացը
աղեկսուր դարձնելով, բնկնում ե յերեսի վրա. բա-
վականաչափ լուրջուն ե սիրում: Այդ լուրջան պա-
հին լեռներից լավում են առավոտյան սավառն ու
վոյխաբը դառն փող գլուղացիների ձայներ, ինչպես.
հո՛, հո... հեռի... հա՛... հա՛... հա՛... ոհո՛... ոո՛...
հո՛... յեվ նման բացականչություններ: Ապա հեռ-
վից լավում ե մեղամաղձոս ժողովրդական յերգը):

«Դըլե յաման, ուր կերիշկեմ,

մըժ ու դուժան,

քաֆուր ֆալագ, վոչ մի տեղից

ճար ու գյուժան, յաման, յաման...»:

«Քյափուր ճալագ» խոսքը ցնցում, կարծես սրա-
փեցնում ե Շուշիկին, վորը գլուխը բարձրացնելով, չո-
փում ու հուսարեկ բացականչում ե. «Վալ, գուլում ֆա-
լագ, վալ, լըմըն ֆալագ»:

Վ Ա Ր Ա Գ Ո Ւ Յ Բ

ՊԱՏԿԵՐ ՅԵՐԿՐՈՐԴ

Մեղիի տունը: Ամի Գիրգորը մեկ ձեռքին չիբուխ,
մյուս ձեռքը հակասին: Մեղին ձեռքերը խաչած՝ զբոսնում
ե ջղայնացած, իսկ Սալբին անդադար ձեռքերը շփելով,
ախ ու վախ ե անում:

Տ Ե Ս Ի Լ 1.

ԱՄԻ ԳԻՐԳՈՐ, ՄՐԳՈ ՅԵՎ, ՍԱԼԲԻ

ԱՄԻ ԳԻՐԳՈՐ. Որ ջոջութուն, խայտառակութուն. սան
ալլահ, չեռ կյանքուժա եսենց խայտառակ բան հըլս
չեղի տեսել:

ՄՐԳՈ. Վալ վավեր, վավեր. ես ի՞նչ հող եր, քաշի իմ
զլխին, ես ի՞նչ ոլին բերի իմ ջանին, մի կտոր հողի
համար. հե՛յ գիդի ազրուսա, վալ գուլում ազրուսա,
քո քաղցրությունն ասեմ, թե՛ քո դառնությունը...

ԱՄԻ ԳԻՐԳՈՐ. Հեռի հարկից, առ, լիբը անամոթ քած, դու
սուգյա Սըբուլի հարսնացուն ըլնես, աքլորականչին,
են Աթամա մթանը, են վախառ, վոր չարն ու բարին
կովում են, դու քեզի համար Ալագյազի ծաղիկների
մեջ են թոկից փախած Տիգրանի հետ պաշվես, քեֆ
անես, բառ ես բանը ասոված կվերցնի՞:

ՍԱԼԲԻ. (Մեկ ձեռքը ծոցը դրած, մյուս ձեռքը ծնկին
շփելով): Ախ, յերանի սուտ ըլներ...

ՍՐՔՈ. Բախտավոր, չորանի ասածը սո՛ւտ, բա են մեկել-
ներինը... հազր են ա, սաղ գեղը թնդում ա...

ԱՄԻ ԳԻՐԳՈՐ. Ժամից յես եմ գալում, ողորմի աստված
դո՛ւ յես ասում. ինչ մեկ, հազար մարդ խոստովանա-
բար ինձ ասած կլինի ետ բանը:

ՍՐՔՈ. (Գրգռված դիմում է կնոջը): Բժս, ես ել քո
հավանած ու գովաբանած հարանցուն: Գլուխս տա-
րել եյիր՝ հա՛ գովելով ու գովելով:

ՍԱԼԻԻ. (Նույնպես զայրացած): Տո՛, ասածու բարեյա-
կան կրակը թափի Սալբու գլխին, վոր թափավ: Մե-
նակ Սալբին եր գովում, սաղ աշխարք եր գովում,
յերկինք հանում:

ՍՐՔՈ. Հնչի քո գլխին թափի՞, հազրը իմ գլխին թափի,
վոր թափավ, են ել վոնց թափավ: Սաբար մի կտոր
հողի՛ աշխարքի մեջ խալտառակ լեղանք. ել սրանից
հետո մի հոսաղի հետ չես կարա խոսի:

ՍԱԼԻԻ. Գիդաս ի՛նչ, ա՛յ մարդ, ինձ վոր մնա, հենց ես
սհաթին վե կաց, գնա, մեր նշանը լեղ ուղա. ետենց
խալտառակությունից յետո յես չեմ կանա Շուշիկի
պես անուն կտորած հարս իմ ոջախը բերեմ: Սաղ
աշխարքը կըթքա մեր արուռին, մեր լեշին:

ՍՐՔՈ. Ողորթ ա՛ ետենց ա. Շուշիկը ճաքած կճուճ
ա, վոր ել ջուր չի պահա: Իրա վոտով սիրեկանի
մոտ գնացողը, իրա ձեռքով ել նրա համար դուռ կը-
բանա... Ես թավուր խալտառակությունից իմ ոջախը
հավիտյան կմրոտվի, կապականվի... Ալոյի աղջիկ
Շուշիկը մեր արտի սերմացու չե. եթամ նշանը լեղ
առնեմ, ես ամոթից ազատվեմ:

ՍԱԼԻԻ. Գնա, ա՛յ մարդ, գնա, ել հուշանալ մի: Ա՛խ, բախ-
տավոր չեյինք, վոր մեր հողը մի կտոր պակաս ըլներ,
ես խալտառակություն ել չլներ (զլուխը շարժելով):

ՍՐՔՈ. Ախ, հողաբաժանությունը վոր չլներ, ես բանն ել
չեր հըլնի:

ՍԱԼԻԻ. Ախ, վարժապետ ջան, ետ իմա՛յ մարդ եր, գիտ-
նակ եր, մարգարե եր, ի՛նչ եր. միտտ ա՛, հա՛, վոր
կասեր 18 տարեկան հասուկ աղջիկը 12 տարեկան
քյորփա յերեխին կնիկ չի ըլնի: Ընդրա համար ել մեր
աչքին փուշ եր դարձել:

ՍՐՔՈ. (Ա՛խ փառելով): Բա միտտ չե. խեղճ բյասիբը, վոչ
բարով՝ նշանդեք յերթալու որը աղ կերավ, լեղի կե-
րավ, վոր ետ բանը քանդվի, համա զատ դուս չե-
կավ:

ՍԱԼԻԻ. Ախ, աստված մեր տունը քանդա, վոր քանդեց-
մենք վոր կանք՝ կոպիտ անհիմար, կողանի մարթիք
ենք. հեշտ, հանդիստ լերբ մարթի կլսենք, Ե՛ն ահա-
գին փթանոց գրքեր կարդացող մարթը, աշխարհի
չառն ու բարին, սեն ու սիպտակը ջոկող մարթը,
նստել եր, մեր հետ ախպոր պես՝ սրտացավանք բա-
նեք եր ասում. հալբաթ մարթի սիրտը վկայում եր,
վոր մեր գլխին ես ոյնը պիտի գա:

ՍՐՔՈ. Ողորթ ա, հողից ու ըռանչալարությունից գլուխ
չուներ, ենքան ել զատ չեր հասկանում, համա, քո
ասածի պես, ինչքան ել վոր չլնի, ուսումով եր. ես-
տեղ են ասած. «Տաշած քարը գետին չի մնա»: Դրուստ
վոր, ետենց ել յեղավ, են մարթի խոսքը գետին
չմնաց:

ՍԱԼԻԻ. Այ ողորմի հորդ, ելավ գնաց. պապանական առակն
ել ետ ա ասում: «Գիտունի հետ մարթ աղ ուտա, լեղի
ուտա, անգետի հետ մատաղ չուտա»: (Առանձին
ֆեուրյամբ): Սրբո ջան, Սրբո, դու ըլնես Մանու-
կիտ աղիգ արեր, տունը մերը, խոսքը մերը, դրուստ
աստ, մենք ել, յանի ինսան ենք... յարբար, ինչ գա-
նազանություն կա իմ և մեր կարմիր կովի մեջ...

ՍՐՔՈ. Յա ել չե, իմ ու մեր մարալ լեղան մեջ:

ՍԱԼԻԻ. Սո՛ւտ ա՛ վոր, հա՛...

ՍՐՔՈ. Հինչա՛ սութ. արթարություն վոր կհարցուս, ենենց

ա, ելի, են մարթի ասածը՝ ինչպես յեղը կաթեցուս
մեղրի մեջ, Յեղը վոր յեզ ա, պտի իրան նման ընկեր
ընի, վոր հավասար լուծ երթան, թե չե, մենք մո-
զին ուզում ելինք լծել յեքս ջանավար յեզան հետ:
ՍԱԼԻԻ. Այ, ինչ եմ ասում, այ, արդարությունն ել ես ա:
ՍՐՔՈ. Բա, ախպեր, ուսում... ուսումի մերը չմեռնի. ու-
սումը վոր կա՝ քար կծակա: Հլա տես, Սալբի ջան,
ընձի վերցունք, տհազին սուգյա մարդ, մեկ դարդակ
ձեռք քաշիլ ել չեմ գիտա, դրա համար ել գործի մեջ
լակոտ-լուկոտի յեսիր եմ դառնում:

ՍԱԼԻԻ. Հալբաթ վոր, հիմա դու վոր ուսում առնելիր,
ո՞վ գիտի՝ ի՞նչ կընելիր:

ՍՐՔՈ. Սկի վոր չլնի, չնի, ուրյագնիկ ել ա կնի. համա
դու բեր, վոր ետ անտեր ուսումը ենքան ել հեշտ
բան չե: Հաղարից մեկ մարդու գլուխ կմտնի... այ,
լավ միտա ա, ինչպես եսոր, յերեխա վախտա մեր տեր-
տերի մոտ մի տհազին ձմեռ կարդացի, համա անձախ
յերեք գիր գլուխս մտավ: Մեկ վոր «այբը», ինչպես
փոցխի գլուխ, մեկ «ն», ինչպես պըպզած շունը, թվե-
րից ել «7»-ը, վոր կասես իսկը պոչով գերանդու
պնչիցը թռած ընի:

ՍԱԼԻԻ. Տենում ես, յերեք դրով սուգյա դառար, բա վոր
մե տասը գիր ել ավել գիտենալի:

ՍՐՔՈ. Ա՛, են ժամանակ թրիս երկու բերանն ել կկտրեր.
վայ, եստուց հետո նալլաթ ըլի չար սատանին, պիտի
շապիկս ծախեմ, անուն մեր տան մեջ գտնված յե-
րեխին են տհաթին տամ ուսումի: Մեկ ել, վարժապե-
տի ըսածի պես, տղին են ժամանակ պիտի պսակել,
վոր պեխերը կմրի ու շուռ յեկած արաբեն ել մեկ
ձեռքով կախացնի: (Բարկացած Ամի Գիրգորին): Հը՛
ամի, են որը բլբուլ ելիր դառել, դե հիմա խոսա,
մի բան ել դու ասա, թե չե, սրտներս պատռավ ե՛...
ԱՄԻ ԳԻՐԳ. Տո, ետ ինչ ա, դուք կասեք, չեմ գիտի, դուք

վոր լավ մտածեք, կտենաք, վոր աշխարհի յերեսին
ինչքան սատանություն կա՝ սաղ ուսումնականների
տակն ա, ուսումով մարթի սատանությունն ել ու-
սումով ա ընում, իմ ժամանակ որհնված ժամանակ
եր. ջրի գնալուց՝ յերբ մի կնիկ մի տղամարդու հետ
լեզու կթրջեր, տանուտերը ետ թավուր կնոջ մար-
թին կբերեր, կքցեր ճիպոտի տակ, մի լավ կխաշեր,
վոր իրա կնկա գյամը բաշեր:

ՍՐՔՈ. (Բարկացած): Սուս յեղիր, ամի, սուս, սուս, դու
ել ես հնացել ու ժանգոտել, քո ժամանակն ել, քո
սովորություններն ել. ճշմարիտ վոր խոսանք՝ ես բո-
լորի սաբաբը դու յես, վոր դու...

ԱՄԻ ԳԻՐԳ. Յե՛ս...

ՍՐՔՈ. Համա դու, հրամանքդ... դու մեր ցեղի քոթուկը...
նահապետը... հա՛ ասելով, ասելով, քո փթած հին
խրատներով մեր տունն ել արիւր մի քուռ կապեկի:

ԱՄԻ ԳԻՐԳ. (Չայրացած) Ախպեր, վոր ետենց ա, ձեր
գլուխը ձեր փորը. սրանից հետո ինչ կանաք՝ արեք,
յես ձեր վոչ խերին, վոչ ել շառին կխառնվեմ, ընձի
կհասնի Յ արշին հող (Վերցնելով իր չիբուխը, պա-
րասվում է դուռն գնալու):

ՍՐՔՈ. Համա դրանից ել լավը չկա, գնա ախպեր, գնա:
(Ամի Գիրգորը գնում է, խիս վիրավորված):

Տ Ե Ս Ի Լ 2.

ՍՐՔՈ ՅԵՎ, ՍԱԼԻԻ

ՍՐՔՈ. Ախ, Սալբի ջան, ես խայտառակությունից հետո
ենենց եմ կարոտացել մեր են վարժապետին, ենենց.
դրուստն ասած, վոչ թե սենակ նրան, այլ բոլոր ու-
սումնականներին:

ՍԱԼԻԻ. Հա՛, հա՛, ասա՛, ասա՛, իմ սրտի միջից ես խոսում.
հիմա, վոր են մեր վարժապետը ձեռքս ընկներ ե՛,

Մանուկին ազիզ արեւը վիա, ամեն որ ձվաձեղ կկերց-
նեն: Նրա են փոստերը կրկանամ, ջուրը խմեն: Ականջը
կանչեր, ամեն որ կասէր, քանց թե Մանուկին պա-
կում էր, տվեր պատրաստեմ, տանք Նշմիածնի ջեր-
մարանը: Թարսի պես, սիրտս ել ենքան տխուր ա,
փոր լեզվով չեմ կանա սաի:

ՍՐՔՈ. Տո, տխուրթունքը դու ինձնից հարցրու (ձեռներ
անդադար չոքերին խփելով). խանչալը փոր սիրտս
կոխես, հալա մի լավ ել խառնես՝ մեկ կաթիլ արյուն
չի գա:

Տ Ե Ս Ի Լ 3.

ՆՈՒՅՆՔ ՅԵՎ ԽԱՉՈ

ԽԱՉՈ. (Կամաց բացում է դուռը, իսկուր ու խոհրդա
փոր): Աստված ձեր տունը քանդա, փոր քանդեց: Ձեր
հարսնացուն հոր ունեւորով իրան զարկեց: Ասում են,
զարկելու քիմին՝ փոշ տվեց, փոշ առավ, մեկեն հո-
գին ավեց:

(Մեռն յեկ Սալբին անապատելի գուժից սարսափած,
խեղագարի նման իրար են նայում յեվ ապուռ կհրում:
Փոք ինչ պտուղա):

Տ Ե Ս Ի Լ 4.

ՆՈՒՅՆՔ ՅԵՎ ՄԱՆՈՒԿ

ՄԱՆՈՒԿ. (Հանկարծ աղմուկով յեվ լացով ներս է վա-
գում, մի բուռը կոնիք առաջ շարեւորով, փոսերը գետին
զարկելով. գոռում է). Ձեմ, ը՛, աղե ջան, աղե, ասա,
ասա, կարմիր կոճիքս ոգիցը ո՞վ ա գողացել, ո՞վ ա տարել...

ԳԻՆԸ 75 ԿՈՊ. (3 մ.)

Դ. ՏԱԳԱՏԵԼՅԱՆ

ИЗ-ЗА КЛОЧКА ЗЕМЛИ

Госиздат ССР Армении
Эривань 1931

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0369021

52677